

Uniwersytet Jagielloński
Wydział Filozoficzny

Jarosław Kłopatowski

Polonia w Australii-
analiza socjologiczno-historyczna

Praca magisterska wykonana
w Katedrze Socjologii
Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
pod kierunkiem
dr hab. Krystyny Słany

Kraków 1999

Składam serdeczne podziękowania
dr hab. Krystynie Slany
za cenne wskazówki udzielane
w trakcie wykonywania niniejszej pracy
oraz
za pomoc przy jej realizacji.

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	6
1.1. Cel pracy	6
1.2. Założenia i pytania badawcze.....	8
2. Polonia australijska – zmierzch czy rozwój?.....	10
2.1. Imigracja jako jeden z głównych czynników rozwoju Australii.....	10
2.2. Zarys historii imigracji Polaków na kontynencie australijskim.....	15
2.3. Aktualne zasady emigracji do Australii.....	23
3. Teoria zagadnień migracyjnych z szczególnym uwzględnieniem Australii, jako kraju osiedlenia.....	30
3.1. Teoretyczne tło wyjaśnienia międzynarodowych ruchów migracyjnych.....	30
3.2. Teoretyczne tło wyjaśnienia terminu „Polonia”.....	35
3.3. Etniczność jako punkt wyjścia w tworzeniu społeczeństwa australijskiego.....	36
3.4. Podstawy wielokulturowości w Australii.....	41
4. Obraz polskiej grupy etnicznej.....	47
4.1. Wstęp.....	47
4.2. Tendencje migracyjne wśród Polaków w latach.....	49
1991-93.....	49
4.3. Obraz Polonii w spisach ludności 1986 i 1991.....	52
4.4. Struktura wieku i płci wśród emigrantów polskich.....	53
4.5. Rodzina polska w Australii.....	55
4.6. Rok przybycia do Australii.....	56
4.7. Obywatelstwo.....	58
4.8. Wiek ukończenia edukacji.....	60
4.9. Wykształcenie w polskiej grupie etnicznej.....	61
4.10. Zatrudnienie.....	63
4.11. Struktura zawodowa.....	64

4.12. Dochód w Polskiej grupie etnicznej.....	66
4.13. Gospodarstwo domowe.....	67
4.14. Biegłość w posługiwaniu się językiem angielskim.....	68
4.15. Język używany w domu.....	69
4.16. Religia.....	71
4.17. Druga generacja – wiek i płeć.....	72
4.18. Druga generacja – wykształcenie.....	73
4.19. Druga generacja – język używany w domu.....	75
5. Zakończenie.....	77
5.1. Weryfikacja założeń i pytań badawczych.....	77
5.2. Ogólne ujęcie problematyki polonijnej.....	81
6. Bibliografia.....	83

Spis tabel

Tabela nr 1. Australijska populacja osób urodzonych w Polsce, 1921 - 1991.....	48
Tabela nr 2. Stałe przyjazdy i wyjazdy osób urodzonych w Polsce	49
Tabela nr 3. Przyznanie obywatelstwa australijskiego dla Polaków 1991-94.....	49
Tabela nr 4. Przyjazdy „na stałe” wg płci.....	50
Tabela nr 5. Przyjazdy „na stałe” wg wieku.....	50
Tabela nr 6. Wyjazdy „na stałe” wg wieku.....	51
Tabela nr 7. Polonia w spisie ludności 1986 i 1991.....	52
Tabela nr 8. Struktura wieku i płci ludności urodzonej w Polsce a zamieszkałej w Australii. Spis z roku 1991.....	54
Tabela nr 9. Struktura rodzinna ludności urodzonej w Polsce a zamieszkałej w Australii wg spisu ludności z roku 1991.....	55
Tabela nr 10. Rok przybycia do Australii osób urodzonych w Polsce wg spisu ludności z 1991 roku.....	56

Tabela nr 12. Wiek ukończenia edukacji wśród osób urodzonych w Polsce wg spisu z 1991 roku.....	60
Tabela nr 13. Struktura wykształcenia wśród osób urodzonych w Polsce. Spis z roku 1991.....	62
Tabela nr 14. Zatrudnienie wśród Polonii (osoby w wieku 15 lat i więcej).....	63
Tabela nr 15. Struktura zawodowa w polskiej grupie etnicznej wg spisu z 1991 roku...	65
Tabela nr 16. Dochód wśród osób urodzonych w Polsce wg spisu z 1991 roku.....	66
Tabela nr 17. Gospodarstwo domowe w polskiej grupie etnicznej wg spisu w roku 1991	67
Tabela nr 18. Biegłość językowa wśród osób w wieku lat 5 i więcej wg spisu w roku 1999.....	68
Tabela nr 19. Język używany w domu wśród osób urodzonych w Polsce wg spisu w 1991 roku.....	70
Tabela nr 20. Wyznania religijne wśród osób urodzonych w Polsce wg spisu z 1991 roku.....	71
Tabela nr 21. Struktura wieku drugiej generacji Poloni wg spisu z 1991 roku.....	72
Tabela nr 22. Porównanie rozmieszczenia dwóch generacji polskiej grupy etnicznej wg spisu z 1991 roku.....	73
Tabela nr 23. Druga generacja-wykształcenie wśród osób pochodzenia polskiego wg spisu z 1991 roku.....	74
Tabela nr 24. Druga generacja-język używany w domu wśród osób pochodzenia polskiego wg spisu z 1991 roku.....	75

Spis wykresów

Wykres nr 1. Australijska populacja osób urodzonych w Polsce, 1921 – 1991.....	55
Wykres nr 2. Przyjazdy „na stałe” wg wieku.....	58

1. Wprowadzenie

1.1. Cel pracy

W powyższej pracy zamierzam podjąć problematykę emigracji z Polski do Australii w okresie od przybycia pierwszych polskich osadników na ten kontynent, aż do chwili obecnej.

Podstawowym celem pracy jest ukazanie obrazu Polonii australijskiej oraz jego ewolucji w ścisłym powiązaniu z transformacją historyczno-społeczną państwa polskiego, jak również z rozwojem Australii.

Realizacji tego celu służyć będzie analiza, na podstawie materiałów zastanych: trendów emigracyjnych z Polski na kontynent australijski od początku jego zasiedlania oraz problemów i zagadnień dotyczących Polonii australijskiej.

Zmierza ona do ukazania :

- a) głównych czynników determinujących i wyjaśniających tak odległą emigrację,
- b) charakterystycznych cech imigranta polskiego w Australii ostatniego dwustulecia, ze szczególnym uwzględnieniem cech społeczno-demograficznych.

Podjęta praca dotyczy zagadnienia, które jest istotne nie tylko dla całej rzeszy Polaków żyjących w Australii i ich rodzin pozostałych w Polsce. Jest to problematyka o doniosłym znaczeniu także dla kształtowania się naszej wewnętrznej polityki społecznej oraz stosunków polsko-australijskich.

Od szeregu lat obserwujemy natężenie procesów migracyjnych. Po drugiej wojnie światowej w Polsce nie mówiło się oficjalnie o emigracji przede wszystkim z powodów politycznych. Nie był to odrębny problem społeczny i nie poddawano go głębszej analizie. Sytuacja zmieniła się dopiero w 1989 r. Wszystkim obywatelom zagwarantowano wówczas prawo swobodnego przekraczania granic.

Przemieszczanie się ludności głównie w celach zarobkowych przysparza wielu problemów społecznych i gospodarczych krajom emigracji, jak i krajom imigracji. Fakt ten inspirowało do podjęcia studiów nad przyczynami, konsekwencjami i rozmiarami tych procesów. Istotnie w ostatnim okresie ukazało się wiele prac zajmujących się tą problematyką, lecz nadal trudno odnaleźć w nich podjęcie zagadnień związanych z emigracją australijską. Zapewne u podłoża takiego stanu rzeczy leży odległość od kontynentu australijskiego, a co za tym idzie utrudniony kontakt z tamtejszą Polonią i jej

problemami. Rozwój środków transportu w powiązaniu z obniżką kosztów oraz coraz częstsze kontakty pomiędzy Polską i Australią, wpłyną być może na zmianę takiego stanu rzeczy. Emigracja do Australii, mimo pewnego rodzaju specyficzności, miała i nadal ma istotny wpływ na ogólny obraz polskiej emigracji i nie należy tego faktu pomijać.

Polska emigracja jest wtórnym rezultatem przemian ustrojowych i pociąga za sobą skutki społeczne. Ta nowość może oznaczać, z jednej strony „świeżość” problemu, a z drugiej może wskazywać na konieczność aktywnego i racjonalnego kreowania polityki emigracyjnej w ścisłej współpracy z polityką zagraniczną.

W wyniku zmian społeczno-gospodarczych i społecznych, które zaszły w Polsce, zmienił się stosunek Polaków do Polonii i odwrotnie; Polska i Polacy inaczej są postrzegani przez naszych rodaków w Australii.

Również Australijczycy zmienili swoje zapatrywania na nasz kraj i nas samych. Znajduje to swoje szczególne odzwierciedlenie w kształtowaniu się australijskiej polityki wobec Polski, jak również wobec Polonii australijskiej.

Z jednej strony należy przyznać, że Polska znacznie „zyskała w oczach” Australijczyków, z drugiej zaś wykazują oni znacznie mniejsze zainteresowanie naszym krajem i naszymi problemami. Głównym powodem jest zejście Polski z głównej areny politycznej. Polska uzyskała pewną stabilność polityczno-gospodarczą, a co za tym idzie przez to stała się mniej atrakcyjnym obiektem. Ma to między innymi swoje odzwierciedlenie w liczbie Polaków, którzy corocznie emigrują na kontynent australijski; liczba ta nie przekracza obecnie czterdzieści osób rocznie (wg danych Ambasady Australii w Polsce). Oczywiście na fakt ten mają wpływ inne czynniki; zmiany w polityce imigracyjnej Australii i zmniejszenie tendencji emigracyjnych stałych w Polsce. Mimo to należy stwierdzić, że polscy imigranci nie są już tak atrakcyjni w Australii jak kiedyś. Mam tu na myśli lata 1981-1985, kiedy to na kontynent australijski dotarło aż 13 628 Polaków (wg Bureau of Immigration, Multicultural & Population Research). Zmiana postrzegania Polski uwidacznia się również w coraz częstszych próbach powrotu do Polski osób, które kiedyś wyemigrowały do Australii.

Powyższe rozważania nasuwają konieczność powstania pracy szeroko traktującej zjawisko Polonii australijskiej, jej początków i chwili obecnej.

1.2. Założenia i pytania badawcze

Założenie pierwsze

Głównym czynnikiem decydującym o charakterze cech i przymiotów Polonii jest wypadkowa sytuacji społeczno-politycznej w Polsce i Australii w okresie osiedlania się jej członków.

Założenie drugie

Aktualnie proces asymilacji Polaków w Australii przebiega z dużo większą łatwością aniżeli w przeszłości. W związku z tym pojawiają się pytania:

- a) co spowodowało przyspieszenie tej asymilacji ?
- b) jakie ma to praktyczne konsekwencje?

Założenie trzecie

Emigracja z Polski do Australii miała i ma charakter raczej stały i rodzinny w odróżnieniu od emigracji okresowej.

Założenie czwarte

Szlaki współczesnej emigracji Polaków na kontynent australijski prowadzą niemal wyłącznie do ośrodków, w których istnieją już skupiska Polonii.

Założenie piąte

Obraz Polonii w Australii ulega pogorszeniu. Z zagadnieniem tym ściśle powiązane są pytania:

- a) co wpływa niekorzystnie na obraz Polonii ?
- b) jaki jest status społeczny Polaka – imigranta w Australii ?
- c) jak przedstawia się skład Polonii w Australii pod względem demograficznym i zawodowym ?
- d) jaki jest stopień zachowania kultury polskiej przez Polaków w Australii ?

W ramach przyjętej metody badawczej wykorzystana zostanie technika mająca na celu:

1. Zgromadzenie materiału dotyczącego Polonii w Australii
2. Odtworzenie subiektywnych cech Polaków, którzy wyemigrowali do Australii
3. Odtworzenie obrazu Polonii jako jednej z grup etnicznych w Australii.

W tym celu wykorzystane zostaną następujące materiały zastane:

1. Dane z MSZ oraz GUS, m. in.:
  - **Rocznik Demograficzny** (1998). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
2. Dane statystyczne pochodzące z Australii, m. in.:
  - **Community profiles. Poland born** (1995). Bureau of Immigration Reserch. Canberra: Australian Government Publishing Service.
3. Opracowania historyczne i socjologiczne dotyczące zagadnień związanych z tematem pracy, m. in.:
  - W. Olszewski (1997). **Historia Australii**. Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich,
  - A. Achmatowicz-Otok, S. Otok (1985). **Polonia Australijska**. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie,
  - L. Paszkowski (1962). **Polacy w Australii i Oceanii 1790-1940**. Londyn: B. Świdorski;
  - H. Kubiak, A. K. Paluch (red. 1980). **Założenie teorii asymilacji**. Wrocław-Kraków; Zakład Narodowy im. Ossolińskich;
  - S. Galinowska, E. Marek (1994). **Charakterystyka procesów migracyjnych**. Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych;
  - R. Harris, J. Smolicz (1984). **Australijczycy polskiego pochodzenia. Studium adaptacji i asymilacji młodego pokolenia**. Wrocław: Ossolineum;
  - K. Slany (1995). **Między przymusem a wyborem; kontynentalne i zamorskie emigracje z krajów Europy Środkowo-Wschodniej (1939-1989)**. Kraków: Rozprawy Habilitacyjne, Uniwersytet Jagielloński nr 295 i inne.

2. Polonia australijska – zmierzch czy rozwój?

2.1. Imigracja jako jeden z głównych czynników rozwoju Australii

Lucky country – „szczęśliwy kraj” – tak mówią o swojej ojczyźnie Australijczycy. I nie ma w tym wiele przesady, gdyż przeszłość oszczędziła „piątemu kontynentowi” krwawych zmaganiań wewnętrznych i wojennych zniszczeń. Na przestrzeni dwustu lat nie zakłócenie budowano tam państwo, które określa się niekiedy mianem „państwa dobrobytu”.

Obraz Australii jako miejsca absolutnej szczęśliwości utrwalił się w postaci stereotypów. „Są tu palmy, baseny i klimatyzacja” – pisali stamtąd nie tak dawni emigranci. Powierzchnowe oceny umacniały wcześniejsze uproszczenia dotyczące Australii, tworzące je prawdy, półprawdy i fałszy. Pozyskanie realnej wiedzy o przeszłości i teraźniejszości tego kraju jest w Polsce bardzo trudne. Niewiele w tym zresztą zdrożności, gdyż wyobrażenia o Australii w innych krajach Europy, może poza Wielką Brytanią, są nader podobne.

Kontynentalna Australia wraz z Tasmanią i przyległymi wyspami tworzy jedno państwo – Związek Australijski. Jest ono członkiem Brytyjskiej Wspólnoty Narodów. 1 stycznia 1901 r. Nowa Południowa Walia (NSW), Wiktorja (Vic), Zachodnia Australia (WA), Queensland (Qld), Australia Południowa (S A), Tasmania (Tas), otrzymawszy w miejsce kolonialnego status „stanów” utworzyły „Commonwealth of Australia”. Terytorium Północne (NT), administrowane uprzednio przez S A, przekazane zostało Commonwealthowi 1 stycznia 1911 r. W tym samym roku Związek otrzymał od NSW obszar Canberry z przeznaczeniem na „terytorium stołeczne” (ACT). Prace nad budową stolicy rozpoczęto w 1923 r., a cztery lata później rozpoczął funkcjonowanie federalny parlament. Obszar Związku liczy 7 682 300 km(2) i zamieszkuje go 18,5 mln ludzi.

Częściami składowymi są „państwa” i „terytoria”:

Nowa Południowa Walia (ze stolicą w Sydney, obszar – 801 600 km²),

Wiktoria (Melbourne, 227 600 km²),

Queensland (Brisbane, 1 727 200 km²),

Australia Południowa (Adelaide, 984 000 km²),

Australia Zachodnia (Perth, 2 525 500 km²),

Tasmania (Hobart, 67 800 km²),

Terytorium Północne (Darwin, 1 346 200 km²),

Australijskie Terytorium Stołeczne (Canberra, wraz z Zatoką Jervis,

2400 km²)

(Olszewski, 1997).

Współcześni mieszkańcy Australii są potomkami osadników przybyłych na kontynent na przestrzeni ostatnich dwóch wieków. W większości jest to ludność biała, zazwyczaj pochodzenia brytyjskiego.

O tym jak duże znaczenie w rozwoju Australii miała imigracja, świadczy powiedzenie, iż Australijczyk jest w połowie Anglikiem, w jednej piątej – Szkotem i jednej dziesiątej Walijczykiem. Nie znaczy to oczywiście, że nie posiada on cech charakterystycznych dla przodków przybyłych z innych krajów. Aż do końca drugiej wojny światowej niemal wszyscy imigranci pochodzili z Wysp Brytyjskich. Przedstawiciele innych narodów napływali bowiem do Australii w nieznacznej liczbie.

Odkrycia Australii dokonali w XVI-XVII wieku żeglarze portugalscy, hiszpańscy i holenderscy. Pusty i pustynny kontynent nie wydał się im zbyt atrakcyjny, dlatego też nie śpieszyli się z jego kolonizacją. W 1770 roku do wschodnich wybrzeży Australii dopłynął James Cook i ogłosił kontynent własnością korony brytyjskiej. W osiem lat później kapitan Phillip wraz z grupą 1500 osób wylądował w zatoce Port Jackson. Grupę tą stanowiło 800 osób deportowanych wyrokiem sądów angielskich i 700 osób pełniących funkcję administracji pierwszej australijskiej kolonii karnej, którą nazwano Nowa Południowa Walia. Resocjalizacją skazanych miała się zająć nieznana australijska przyroda.

Początkowo administracja nowej kolonii nie robiła niczego aby ściągnąć wolnych imigrantów, jednocześnie ludzi, którzy znalazłby się na rolnictwie, czy rzemiośle. Uczyniono to dopiero wiele lat później. W latach 1821-1851 wprowadzono hodowlę owiec, co stworzyło znakomitą bazę ekonomiczną dla kolonii. Pozyskiwana wełna uzyskiwała wysoką cenę na rynku brytyjskim, co z kolei stanowiło magnes dla potencjalnych imigrantów. Od tego momentu datuje się wzrost emigracji na kontynent australijski. Około roku 1838 na kontynent przybyła grupa osadników niemieckich, głównie z Prus i Pomorza.

W grupie tej znajdowali się prawdopodobnie również Polacy.

Odkrycie złota w latach 1851-1861 ściągnęło do Australii rzesze Niemców, Polaków, Chińczyków, Amerykanów, Skandynawów i Węgrów. W latach 1850-1860 liczba ludności kolonii australijskiej wzrosła z 405 100 do 1 145 000 osób. Jednocześnie Wielka Brytania zaprzestała deportacji skazańców. Fakt ten spowodował powstanie niedoboru taniej siły roboczej. Szukano jej w krajach azjatyckich oraz sprowadzano ponadto wyspiarzy z Oceanii. Azjaci gotowi do pracy za każdą cenę stanowili dużą konkurencję dla robotników przybyłych z Europy. Pod presją organizacji związkowych zaniechano ich sprowadzania, a nawet już pracujących zmuszano do opuszczenia Australii. Posunięcia te zapoczątkowały nowy okres w australijskiej polityce imigracyjnej, której hasłem stało się: „White Australia”. Zgodnie z tym kierunkiem Australia zaczęła przyjmować wyłącznie ludność białą.

Tak ustawiona polityka imigracyjna nie uległa zasadniczym zmianom aż do zakończenia II wojny światowej. Zmiany, które zaszły w gospodarce wymagały dużo większej liczby rąk do pracy, a tego z kolei nie mogli zapewnić mieszkańcy Australii w liczbie 7 300 tys. osób. W tej sytuacji zdecydowano się na szybkie zwiększenie liczby mieszkańców przez otwarcie drzwi imigracji. Powołano urząd do spraw imigracji, który miał czuwać nad tym aby napływ imigrantów miał charakter planowy i zorganizowany. Ponad 65% nowoprzybyłych skorzystało z pomocy finansowej federalnego urzędu do spraw imigracji w zamian za przyjęcie prac zleconych im przez władze australijskie.

Nieco więcej uwagi wymaga okres po zakończeniu II wojny światowej. Wtedy to uruchomiono w Australii nowe programy imigracyjne. Inicjatywę w tej mierze podjął gabinet J.B.Chifleja. Europa pełna była wówczas potencjalnych emigrantów, w większości uchodźców wojennych, którzy nie widzieli przyszłości na terenie własnych, zrujnowanych krajów. Był to krok niezwykle odważny, gdyż do tej pory przybyszami byli niemal wyłącznie Brytyjczycy, co ukształtowało kulturową jednolitość „białej Australii”. W roku 1946 wypracowany został odpowiedni układ z Wielką Brytanią, rok później zaś z Międzynarodową Organizacją ds. Uchodźców. Odtąd do Australii przybywać mogli, na koszt rządu, uchodźcy oraz otrzymujący prawo wolnego przejazdu imigranci brytyjscy.

W roku 1945 liczba ludności Australii wynosiła 7,43 mln mieszkańców, W 1948 r. – 7,79 mln, w 1955 – 9,3 mln, 1965 r. – 11,5 mln, w 1970 – 12,66 mln. Podczas wojny i krótko po jej zakończeniu liczba wyjazdów z Australii przeważała nad przyjazdami, w 1947 roku sytuacja ta uległa jednak zmianie. Apogeum przyjazdów przypadło na lata 1949-1952. W sumie w okresie 1946-1960 przybyło na kontynent australijski 1,171 tys. osób, do 1970 r. zaś – dalsze 943,6 tys. Wielkości te dobitnie stanowiły o procentowo

najwyższym w XX wieku udziale imigrantów w zwiększeniu populacji Australii. Z przeszło 2 mln przybyszów z lat 1947 – 1972 aż 1,865 tys. przybyło w ramach programów sponsorowanych (tzw. assisted imigrants). Z liczby tej , aż 1,036 tys. pochodziło z obszaru Zjednoczonego Królestwa. W pozostałej grupie imigrantów z lat 1945 – 1972, którzy otrzymali obywatelstwo australijskie, dominowali: Włosi (około 157,8 tys.), Grecy (77,6 tys.), Holendrzy (76,9 tys.), Polacy (71,04 tys.), Jugosłowianie (55,3 tys.), Niemcy (52,25 tys.), Węgrzy (32,2 tys.), Ukraińcy (20,3 tys.), Rosjanie, Łotysze, Estończycy, Litwini, Czechosłowacy i inni (Olszewski, 1997). Oczywiście to nie dobroczynnością kierowano się sprowadzając europejskich imigrantów. Siła robocza niezbędna była do rozwoju australijskiej gospodarki. Do pracy potrzebowano zarówno kwalifikowanych, jak i niewykwalifikowanych robotników (Achmatowicz-Otok, 1985).

Sprowadzenie wielkiej liczby mieszkańców krajów Europy wywołało w społeczeństwie australijskim silne kontrowersje. Australijczycy byli niechętni nie tylko „obcym rasowo”, ale i pochodzącym spoza wąsko pojmowanego brytyjskiego kręgu kulturowego. Do początku lat osiemdziesiątych XX w. liczba mieszkańców kontynentu przekroczyła 16 mln ludzi, z czego około 70% reprezentowało pochodzenie brytyjskie, pozostali zaś – aż 100 różnych narodowości. Dopiero w latach sześćdziesiątych XX wieku zezwolono na przyjazdy niezbyt licznych uchodźców z Bliskiego Wschodu, w połowie następnej dekady zaś – z Dalekiego Wschodu. Praktycznie do 1966 roku polityka kształtowania „białej Australii” była przestrzegana ściśle. Odchodzenie od niej zapoczątkował dopiero rząd G. Whitlama. Do końca lat siedemdziesiątych XX wieku, Australia wyznaczona przez organizacje międzynarodowe jako miejsce osiedlenia, zgodziła się przyjąć około 45 tys. uchodźców z Indochin. Stopniowo zmieniło to jednolicie „białe” dotąd oblicze etniczne kontynentu.

W praktyce nawet asymilacja europejskich imigrantów napotykała wiele trudności. Dopiero po wielu latach władze australijskie uznały, że włączenie przybyszów w skład społeczeństwa nie jest wcale tak automatyczne, jak się wydawało. Przez długi czas „Nowi Australijczycy”, jak ich nazywano, postrzegani byli przez „starych” jako rodzaj taniej siły roboczej, sprowadzonej do określonych zajęć. Takiej ocenie sprzyjało „przydzielanie” przybywających do określonych zajęć na okres dwóch lat, często niezależnie od posiadanych kwalifikacji. Zdarzało się, iż naukowcy lub nawet lekarze zmuszeni byli „odpracować swoje” w rolnictwie, zanim mogli podjąć starania o zatrudnienie w swoim fachu. By zmienić tę sytuację trzeba było upływu wielu lat oraz uruchomienia specjalnych programów adaptacyjnych dla imigrantów. Oznaczało to oczywiście konieczność uznania wielorasowości i różnorodności kulturowej Australii. W ostatnich latach przyjazdy na pobyt

stały wynoszą poniżej 100 tys. osób rocznie (w roku 1991/92 - 111 tys. – wg Polish Kurier nr 57/91) i wielkość ta sukcesywnie maleje. Mimo to Australia przyjmuje rocznie więcej imigrantów niż jakiegokolwiek państwo na świecie poza USA, ale wielkość imigracji w stosunku do liczby mieszkańców jest w Australii większa niż w Stanach Zjednoczonych.

Taki wniosek publikuje w swoim rocznym raporcie CEDA – Komitet ds. Rozwoju Ekonomicznego Australii. Jedna trzecia dzisiejszych imigrantów przybywa z krajów, w których językiem oficjalnym jest angielski i jedna trzecia – z krajów azjatyckich. Według ostatniego spisu ludności ponad 22% mieszkańców urodziło się poza Australią. Liczba nowych imigrantów stanowi połowę liczby urodzin. W latach 1988/98 – 40% imigrantów przyjechało w ramach łączenia rodzin, a 33% stanowili pracownicy niewykwalifikowani.

Ekonomista z University of NSW John Nevile (1991) twierdzi, że w latach 1988/89 imigranci wnieśli do gospodarki wkład finansowy w wysokości \$2,6 bln, przyczyniając się do zmniejszenia australijskiego budżetu. Jego zdaniem, imigracja roczna do 60 tys. osób zmniejsza bezrobocie, ale napływ większej ilości imigrantów powoduje zwiększenie ilości bezrobotnych. Nevile dodaje jednak, że biorąc pod uwagę wzrost standardu życia, 120 tys. imigrantów rocznie stanowi wielkość optymalną.

W tym samym raporcie CEDA Robert Birrell z Monash University reprezentuje pogląd odmienny; napływ imigrantów powoduje jedynie pogorszenie się obecnych problemów ekonomicznych. Jego zdaniem Australia nie powinna ryzykować i utrzymywać imigracji na wysokim poziomie, podczas gdy nie istnieją gwarancje na to, że pojawią się nowe gałęzie przemysłu. Birrell twierdzi, że utrzymywanie rozbudowanego programu imigracyjnego jest nierozsądne, gdyż ma to niekorzystny wpływ na ośrodki metropolitarne oraz na usługi świadczone przez rząd.

Kolejny ekonomista Glen Withers z La Trobe University wymienia korzyści wynikające z imigracji, która m.in. powiększa wpływy przypadające na głowę mieszkańca, powiększa bilans płatności na dłuższą metę, lecz nie w okresie pośrednim, podnosi średni poziom wykształcenia zawodowego i szkolenia wszystkich zatrudnionych. Withers podkreśla jednak, że przy podejmowaniu decyzji w sprawach polityki imigracyjnej czynniki nieekonomiczne mogą okazać się ważniejsze.

Głosy przeciw imigracji, a co za tym idzie przeciw polityce multikulturalnej pojawiają się w Australii co jakiś czas z większą lub mniejszą siłą. Pod koniec roku 1996, posłanka Pauline Hanson z Queensland (One Nation Party) wygłosiła w parlamencie federalnym mowę, w której m.in. wezwała do zarzucenia polityki wielokulturowości, wstrzymania imigracji oraz wycofania Australii z Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wystąpienie to rozpętało prawdziwą wojnę prowadzoną zarówno w mediach, jak też w klubach

parlamentarnych. Zaczęto powszechnie krytykować dotychczasowy kierunek polityki Australii, a liczba zwolenników Pauline Hanson gwałtownie zaczęła rosnąć. Pojawiły się nawet zdania o zmierzchu wielokulturowości. Jerzy Zubrzycki uważa, że powyższa sytuacja została spowodowana dużą frustracją poszczególnych jednostek, które nie widziały pełnego zadowolenia z tego co dzieje się wokół nich. Rzekome nierówności społeczne, brak dostępu do niektórych stanowisk pracy, zróżnicowany dostęp do takich dóbr społecznych jak np.: ubezpieczenia czy dodatki przyznawane przez władze – sprawiły, że ludzie rzucili się na hasła głoszone przez panią Hanson. Warto zwrócić uwagę, że wypowiedzi te wywarły silne wrażenie również na Polakach. Według Aleksandra Nebelskiego z polskiej sekcji Radia SBS aż 50% słuchaczy tego radia poparło panią Hanson. Zubrzycki za taki stan rzeczy wini w głównej mierze prasę, która przyniosła tyle rozgłosu One Nation Party oraz głęboko zakorzeniony wśród Polaków rasizm (Polish Kurier, nr 118-119/97).

Popularność haseł antyimigracyjnych była jednak krótkotrwała. W wyborach do parlamentu w roku 1998 One Nation Party zyskała niewielką liczbę głosów, a sama Pauline Hanson nie uzyskała mandatu.

2.2. Zarys historii imigracji Polaków na kontynencie australijskim

Mimo znacznego oddalenia Australia była obiektem zainteresowania Polaków już od czasów wypraw J. Cooka. I tak samo jak Ameryka ma w gronie swoich odkrywców naszych rodaków. Prawdopodobnie pierwszym Polakiem, który przybył na ten kontynent był Jan Jerzy Forster, który towarzyszył na okrętach żaglowych Jamesowi Cookowi w jego drugiej wyprawie odkrywczej na Ocean Spokojny (w latach 1772- 1775). Jan Jerzy Forster był w latach 1783-1787 profesorem Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego w Wilnie. Urodzony w Gdańsku, uważał się za poddanego króla polskiego. Warto wspomnieć, że w tym okresie podróż z Europy do Australii trwała ponad 8 miesięcy (Paszkowski,1962).

Kilkanaście lat później, w 1791 roku, odwiedził Australię Ksawery Karwicki. Przybył on do Australii na czele wielorybniczej wyprawy z Chile. Niestety, większa część jego pamiętników zaginęła w Polsce podczas działań wojennych.

W latach 1832-1838 przebywał w Australii dr Jan Lhotsky, urodzony we Lwowie. W Australii zasłynął jako przyrodnik, jednak posiada zasługi również jako geolog, geograf i ekonomista, autor kilkunastu prac naukowych o tematyce australijskiej. Dla upamiętnienia

jego osiągnięć naukowych w botanice gatunek mirtów australijskich otrzymał nazwę Lhotskya. Lhotsky wiele podróżował po kontynencie, a zwiedzając tereny, na których obecnie znajduje się stolica Związku Australijskiego, nadał im tubylczą nazwę Kanbery Plains, notując przy tym proroczo, że w niedalekiej przyszłości będzie tu stało piękne miasto. Lhotsky do historii Australii przeszedł jako Polak, choć w rzeczywistości można mieć poważne wątpliwości, czy on sam się za niego uważał (Olszewski, 1997).

Podobnych wątpliwości nie może być w przypadku osoby Pawła Edmunda Strzeleckiego. Przebywał on w Australii w latach 1839-1843. Zajął się głównie badaniami geologicznymi, choć jego opracowania zawierają także wiele materiału poznawczego z innych dziedzin: ludności tubylczej, opisy roślin, problemy gospodarcze. Swoimi badaniami objął południowo-wschodnią część Australii, koncentrując uwagę na najwyższej partii Wielkich Gór Wododziałowych. Ogółem Strzelecki przeprowadził trzy wyprawy badawcze na te tereny.

W czasie pierwszej wyprawy, która wiodła na zachód od Sydney przez Góry Błękitne, Strzelecki odkrył po raz pierwszy w Australii złoto. W drugiej wyprawie dotarł do najwyższego, wtedy jeszcze nie zbadanego pasma Gór Wododziałowych, zwanego Alpami Australijskimi, osiągając szczytowe ich partie – Góry Śnieżne. W czasie dokonywania pomiarów najwyższych szczytów, uderzony podobieństwem jednego z nich do krakowskiego kopca Kościuszki, postanowił nadać mu imię polskiego bohatera narodowego. Odtąd najwyższy szczyt w Alpach Australijskich nazwany jest Górą Kościuszki. Dokładne pomiary przeprowadzone później przez innych badaczy wykazały, iż Strzelecki pomylił się w ocenie wysokości, gdyż sąsiedni szczyt Townsend, był wyższy. Australijczycy jednak, pomni zasług Strzeleckiego oraz pełni uznania dla idei wolnościowych Tadeusza Kościuszki, postanowili uszanować intencję odkrywcy i przenieśli nazwę Kościuszko Mount na najwyższy szczyt gór w Australii. P. E. Strzelecki po zbadaniu Alp Australijskich kontynuował swoją wyprawę w kierunku na południe. Jej rezultatem było odkrycie nieznannej, urodzajnej krainy, którą na cześć ówczesnego gubernatora nazwał jego nazwiskiem – Ziemia Gippsa. Nazwa ta obowiązuje do dziś. Kolejnym etapem tej wyprawy było Melbourne. Tutaj zajął się porządkowaniem przeprowadzonych obserwacji. W lipcu 1840 roku Strzelecki wyjechał na dwa lata na Tasmanię, gdzie poświęcił się głównie badaniom geologicznym, glebowym, botanicznym, zoologicznym oraz ludności tubylczej. W październiku 1842 roku powrócił do Sydney, skąd podjął trzecią i ostatnią wyprawę, tym razem krótszą, wiodącą w kierunku północnym, w dolinę rzeki Hunter. Po powrocie do Anglii w 1843 roku swoje odkrycia udokumentował wydawnictwem zatytułowanym „*Fizyczny opis Nowej Południowej Walii i Ziemi Van*

Diemena". Praca ta spotkała się z bardzo przychylnym przyjęciem przez ówczesny świat naukowy (Olszewski, 1997).

O zasługach P. E. Strzeleckiego nie zapomniała również Australia. Jego imieniem nazwano góry i rzeki australijskie; Góra Strzeleckiego – najwyższy szczyt na wyspie Flindersa, Góra Strzeleckiego – wzniesienie w środkowej Australii (270 km na północ od Alice Springs), Góry Strzeleckiego – górzysta kraina w stanie Wiktorja, Strzelecki Creek – rzeka okresowa w stanie Australia Południowa. „Strzelecki” - nazwa trudna do wymówienia dla przeciętnego Australijczyka, świadczy dobitnie o wkładzie Polaka w poznanie tego kraju (Burchard, 1990).

Po powstaniu listopadowym przybywają do Australii jako emigranci polityczni i osiedlają się tam na stałe rodziny, których nazwiska związane są z historią Polski: Druccy - Lubeccy, Platerowie. Emigrantem popowstaniowym był również artysta malarz P. Jastrzębski, którego obrazy obecnie zdobią muzea australijskie.

W tym też czasie żył i działał na terenie Australii Wilhelm Blandowski. Pieczętował się on herbem Wieniawa, co przemawia za jego polskim pochodzeniem. Zaslugą Blandowskiego było zorganizowanie pierwszego muzeum przyrodniczego w Melbourne. Posiadał dużą widzę z zakresu geografii, geologii, zoologii, botaniki, ichtiologii i etnologii. Pozostawił po sobie wiele publikacji i sprawozdań z odbytych podróży. Po Blandowskim w słownictwie ichtiologicznym pozostały dwie nazwy: Jeden z gatunków ryb w rzece Murray nosi nazwę Genus Blandowskii, a odmiana tamtejszego okonia – Blandowskiella castelnaui (Paszkowski, 1962).

Początkowo kontakty Polaków z Australią były przypadkowe i sporadyczne. Również okres Wielkiej Emigracji po powstaniu listopadowym nie przyniósł na ten kontynent większej fali osadników. Przybyła w tym okresie grupa polskich emigrantów liczyła zaledwie kilkanaście rodzin. Od roku 1840 z terenów ziem polskich zaczęła napływać do Australii emigracja zarobkowa. Byli to głównie emigranci rekrutujący się głównie z byłego zaboru pruskiego, stąd też często statystycznie figurują w masie emigracji niemieckiej. Tak na przykład pastor w. Iwan w książce „ *Um des Glaubens willen nach Australien*” wydanej we Wrocławiu w 1931 roku podaje, że w grupie pierwszych emigrantów niemieckich, liczącej 1407 osób znajdowało się 488 osób ze Śląska i 269 z Poznańskiego. Z ogólnej liczby osób ujętych w tym spisie 77 pochodziło z powiatu Międzychód, który po 1919 roku był częścią województwa poznańskiego, a 192 osoby z powiatów pogranicznych ziemi lubuskiej: Międzyrzecze i Babimost. W następnych latach w spisach emigrantów do Australii z terenów Niemiec znajdują się osoby nie tylko z Ziemi Lubuskiej i ze Śląska, lecz także z powiatów rdzennej Wielkopolski, jak: Szamotuły,

Krotoszyn i Środa (Olszewski, 1997).

W roku 1848 przybyła do Australii Południowej 146 – osobowa grupa emigrantów śląskich, która za cel postawiła sobie założenie osiedla katolickiego. Na północ od Adelaide wspomniani emigranci wzniesli osadę o nazwie Sevenhill. Do Ślązaków dołączyli przyjeżdżający później emigranci katoliccy.

Wraz z grupą katolickich emigrantów przybył do Sevenhill pochodzący z Poznańskiego Antoni Sokołowski. Był on lekarzem okrętowym na statku „Alfred”. Na pokładzie statku znajdowała się grupa emigrantów pod opieką księdza Alojzego Krannewitera i Franciszka Weikerta: grupa ta osiedliła się na południe od Clare. Sokołowski mieszkał przez pewien czas w Sevenhill. Od Izby Lekarskiej Australii uzyskał prawo prowadzenia praktyki lekarskiej. Był pierwszym lekarzem Polakiem praktykującym w Australii (Racięski, 1978).

Okresem dość licznego napływu Polaków do okręgu Clare były lata 1854-1856. Współzycie z ludnością niemiecką nie układało się jednak najlepiej i Polacy przenieśli się w dolinę rzeki Hill. Dolina ta przez długi czas nosiła nazwę Polish Hill River. Poza Sevenhill i Polish Hill River Polacy osiedlali się w Adelaide, Peterborough i Terowie.

Odkrycie złota w Australii w 1851 roku zwabiło na ten kontynent wielu przybyszów, w tym i Polaków. Znaczna część polskich poszukiwaczy złota rekrutowała się z oficerów i żołnierzy legionu polskiego na Węgrzech z roku 1849.

Do wybitnych Polaków tego okresu należy zaliczyć Seweryna Korzelińskiego, autora pamiętników *„Opis podróży do Australii i pobytu tamże od 1852 – 1856 roku”*. Korzeliński cieszył się ogromnym autorytetem wśród poszukiwaczy złota. Podczas jedynej rewolucji australijskiej w 1854 roku proponowano mu nawet objęcie dowództwa zrewolucjonizowanych górników (Olszewski, 1997).

Kolejnym Polakiem, który trwale wpisał się w karty historii Australii był Leopold Kabat, który swoją pracą przyczynił się do ugruntowania państwowości stanu Wiktorii. Położył on ogromne zasługi w organizowaniu policji i wprowadzeniu ładu państwowego oraz bezpieczeństwa w czasie gorączki złota.

W służbie administracyjnej i policji działał również Władysław Kossak (brat Juliusza), lecz na wieść o wybuchu powstania styczniowego porzucił piastowane stanowisko w Australii i powrócił do Polski.

Na kontynencie australijskim osiedlił się Jan Dembiński, syn zasłużonego generała z powstania 1831 roku i węgierskiej Wiosny Ludów. Dembiński szybko zasłynął w Melbourne jako zdolny chemik. W roku 1857 został członkiem Philosophical Institute of Victoria (Paszkowski, 1962).

W okresie 1886-1896 przebywał w Australii Sygurd Wiśniowski, uważany za dobrego pisarza i niepoprawnego obieżyświata. Większą część czasu spędził na poszukiwaniu złota. Jak można wnioskować z pamiętników Korzelińskiego, liczba Polaków pracujących na polach złotodajnych Australii była dość znaczna. Prawdopodobnie to oni nadali żyłom złota w Wiktorii nazwy: Strzelecki Reef i Polka Reef (Paszkowski, 1962).

Ogromne poruszenie wśród Polaków zamieszkałych w Australii wywołał wybuch powstania styczniowego. Duża grupa z nich powróciła do kraju, a pozostali Polacy na czele z Sewerynem Rakowskim, rozwinęli szeroką akcję propagandową na rzecz pomocy walczącym powstańcom.

Upadek powstania styczniowego nie przyczynił się do wydatnego wzrostu liczby Polaków w Australii. Na daleki kontynent nadal przybywali tylko nieliczni.

W mieście Lismore osiadł doktor Ludwik Bernstein z Warszawy. Oprócz praktyki lekarskiej prowadził ożywioną działalność społeczną, a nawet został burmistrzem. Aby zachować postać Bernsteina w pamięci, jego nazwisko zostało nadane Richmond High School – Bernstein House.

Od roku 1883 przebywa w Australii inżynier Paweł W. Czarliński, który w bardzo krótkim czasie został wiceprezesem Komisji Konserwacji Wód na Australię (Olszewski, 1997).

Opinię najzdolniejszego geologa tamtych czasów zyskał Modest Maryański, inżynier górnictwa. Zatrudniony przez „The Venture Syndocate” w charakterze eksperta, badał szereg kopalń w Kalgoorlie i Coolgarlie na tak zwanej Złotej Mili. Zachwycony klimatem, stosunkami międzyludzkimi i urodzajnością gleb Australii Zachodniej, dał temu wyraz w książce *„Projekt kolonizacji polskiej w Australii Zachodniej”*. Maryański widział w niej prawdziwy raj dla polskiego chłopstwa.

W roku 1906 na zaproszenie Komitetu Funduszu Walki z Plagą Królików przyjechał dr Jan Danysz słynny bakteriolog z Instytutu Pasteura w Paryżu. Miał on podjąć próbę zniszczenia plagi królików przy pomocy bakterii. Niestety jego próby nie zostały do końca zrealizowane z powodu braku funduszy (Olszewski, 1997).

W historii muzyki zasłynął Henryk Kowalski. Był on dyrygentem orkiestry Towarzystwa Filharmonicznego w Sydney. W latach 1886 – 1896 dał koncerty we wszystkich większych miastach tego kontynentu. Z jego inicjatywy powstał w Sydney Orpheus Club – jedno z ważniejszych ognisk kultury muzycznej w Australii.

W drugiej połowie 1904 roku podróżował po Australii z koncertami Ignacy Jan Paderewski. Jego koncerty w Melbourne, Sydney, Brisbane i Hobart cieszyły się wielkim uznaniem. W Melbourne pozostała po nim pamiątka w postaci drzewa kasztanowego,

które posadził w ogrodzie botanicznym.

W 1912 roku przybył do Australii znakomity skrzypek Stanisław Tarczyński. Przez czterdzieści lat był on najpopularniejszym Polakiem w Melbourne. Wykładał na uniwersytecie w Melbourne oraz w dwóch konserwatoriach; był też pierwszym skrzypkiem orkiestry radia australijskiego. Uczniowie Tarczyńskiego zajmują wybitne pozycje w dziedzinie muzyki. Pozostawił również po sobie ponad 90 kompozycji muzycznych, których większość powstała w Australii (Olszewski, 1997).

W końcu 1914 roku rozpoczął swoje badania w Australii Bronisław Malinowski. Spędził tam blisko 6 lat, z czego dwa i pół roku na wyspach Melanezji. Dłuższy czas przebywał w Melbourne, gdzie w Bibliotece Publicznej i Muzeum Narodowym opracowywał katalogi tamtejszych zbiorów etnologicznych z Wysp Trobriandzkich. W Australii przygotował do druku i opublikował rezultaty swoich badań: „*The Natives of Mailu*” w piśmie „*Transactions of Royal Society of South Australia for 1915*” oraz „*Baloma: the Spirits of the Dead in the Trobriand Islands*” w czasopiśmie „*Journal of the Royal Anthropological Institute 1916*”. Badania w Australii, a przede wszystkim na wyspach Melanezji, były badaniami pionierskimi, przyniosły Malinowskiemu powszechne uznanie i sławę. Szczególnie wysoko została oceniona praca „*Argonauts of the Western Pacific*” (Achmatowicz-Otok, 1985).

Wraz z Malinowskim przybył do Australii Ignacy Witkiewicz, znany polski malarz i pisarz. Zamierzeniem jego było towarzyszyć Malinowskiemu w podróżach i badaniach. Witkiewicz miał spełniać rolę rysownika i fotografa. Plany te zniweczył wybuch I wojny światowej. Witkiewicz powrócił do kraju.

W latach 1912 – 1913 przybyła do Australii grupa emigrantów – zesłańców, uciekinierów z Syberii, gdzie odsiadywali wyroki za udział w rewolucji 1905 roku, oraz z Chin. Założyli oni w Melbourne Polską Partię Socjalistyczną. Należało do niej 15 osób. Celem tej organizacji było między innymi niesienie pomocy towarzyszom przebywającym w kraju w więzieniach lub na Syberii (Olszewski, 1997).

W tym okresie głównymi skupiskami Polonii w Australii stały się miasta: Sydney, Brisbane i Melbourne. W tych też ośrodkach powstały pierwsze organizacje polonijne, mające na celu kultywowanie polskich tradycji. W 1913 roku w Brisbane utworzono towarzystwo o nazwie Wychodźstwo Polskie, zmienionej w niedługim czasie na Ognisko Polskie, a w 1927 roku przemianowane na Kolonię Polską. W 1915 roku tym razem w Sydney powstało Stowarzyszenie Polskie Nowej Południowej Walii (Helman, 1979).

Ustalenie liczby Polaków zamieszkałych w tym okresie w Australii jest rzeczą niezwykle trudną. Emigranci przybyli z ziem pozostających pod zaborami w spisach

ludności Australii figurowali bowiem jako obywatele Austrii, Prus i Rosji. Można więc domniemywać, że wśród zarejestrowanych Niemców, Austriaków i Rosjan znajdowała się także pewna liczba Polaków. Jedyne australijskie spisy ludności, który podawał liczbę emigrantów z Polski miał miejsce w 1871 roku, ale obejmował tylko trzy kolonie: Wiktorię, gdzie zarejestrowano 214 osób, Queensland – 43 osoby, oraz Tasmanię – 6 osób.

Liczebność Polonii australijskiej w drugiej połowie XIX wieku i w latach poprzedzających I wojnę światową obrazuje spis ludności z 1921 roku. Wynika z niego, że spośród 1784 osób urodzonych w Polsce około 1000 przyjechało do Australii przed końcem ubiegłego stulecia (Olszewski, 1997).

Wybuch I wojny światowej zmobilizował Polaków w Australii do pomocy na rzecz ojczyzny. Utworzono Polski Fundusz Ratunkowy, który za pośrednictwem Czerwonego Krzyża niósł pomoc materialną Polakom w kraju. W dziedzinie politycznej Polacy w Australii robili wszystko, co w ich warunkach było możliwe, aby sprawą Polski zainteresować Australijczyków. Wysiłki te znalazły swoje odzwierciedlenie w rezolucji parlamentu australijskiego, która wyrażała poparcie dla dążeń niepodległościowych Polski.

Zakończenie I wojny światowej i odzyskanie przez Polaków niepodległości przyczyniły się do podjęcia przez Polonię działań, które były skierowane przede wszystkim na zachowanie polskości. W Brisbane zaczęła działać Kolonia Polska, a w Sydney w 1930 powstała organizacja o nazwie Związek Narodowy Polski w Sydney. W Melbourne z kolei założono Towarzystwo Polskie. Celem tych organizacji było utrzymywanie znajomości języka polskiego i kultury polskiej wśród młodszych pokoleń. Organizowano szkoły i kluby polskie. Szczególnie znacznie zwiększyła się liczba Polaków w Queenslandzie. Przyczynił się do tego napływ Polaków z Dalekiego Wschodu. Właśnie w Brisbane ukazało się pierwsze polonijne czasopismo w Australii. Była to „Polonia Australijska”, wydawana od sierpnia 1930 do maja 1931 roku (Lenczerowicz, 1994).

Wobec zwiększającej się liczby emigrantów narodowości polskiej zaistniała potrzeba otwarcia w Australii polskiej placówki dyplomatycznej. Konsulat Polski utworzono w 1933 roku. Pierwszym konsulem generalnym na Australię i Nową Zelandię mianowano Władysława Noskowskiego. Powołanie tej placówki miało duże znaczenie i moralne dla Polonii australijskiej, która w swoich działaniach mogła odtąd liczyć na pomoc ze strony polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego (Achmatowicz-Otok, 1985).

W latach trzydziestych liczba osób urodzonych w Polsce i zamieszkałych w Australii podwoiła się w stosunku do stanu sprzed I wojny światowej. Ponieważ w okresie II wojny napływ emigrantów prawie ustał, można powiedzieć, że wzrost ten był spowodowany emigracją z lat trzydziestych.

Wybuch II wojny światowej i tragiczny przebieg kampanii wrześniowej w Polsce zmobilizował w Australii wszystkich, którym sprawa polska była bliska. W 1939 roku utworzony został, wzorem lat I wojny, Komitet Ratunkowy i Klub Polski, które prowadziły akcję propagandową na rzecz Polski oraz gromadziły fundusze na pomoc dla walczącego kraju (Lenczerowicz, 1994).

W końcu lat czterdziestych Australia szeroko otworzyła swoje bramy dla emigrantów z Europy. Większość przybyszów rekrutowała się spośród byłych więźniów hitlerowskich obozów koncentracyjnych w Niemczech i w Austrii, pochodzących z Polski i z innych krajów okupowanych przez Niemcy. Wśród emigrantów znajdowało się także kilkanaście tysięcy byłych jeńców wojennych.

W 182 – tysięcznej grupie emigrantów, która przybyła do Australii w latach 1947 – 1951, było 60 tys. osób narodowości polskiej, w tym 1181 kobiet i dzieci ewakuowanych w 1941 roku z terenów Związku Radzieckiego do Iranu. Przeprowadzeniem tej masowej akcji emigracyjnej zajmowała się International Refugee Organizatoin. Ponadto w latach 1947 – 1954 osiedliło się w Australii około 4 tys. byłych żołnierzy polskich, którzy walczyli na froncie zachodnim. W tym samym czasie na koszt własny przybyło ponad 7000 Polaków. Łącznie więc w latach 1947 – 1954 osiedliło się w Australii 71 tys. emigrantów polskich podających Polskę jako kraj urodzenia.

W grupie powojennej emigracji polskiej znalazło się także około 3 tys. Rosjan, Ukraińców i innych, którzy w swych dokumentach podawali narodowość polską (Olszewski, 1997).

Przyjąć zatem można, że w latach 1947 – 1954 przyjechało do Australii około 65 tys. Polaków. Dane pochodzące z powszechnego spisu ludności z 1954 roku ustalają stan liczebny imigrantów urodzonych w Polsce tylko na 56 594 osoby. Jednak aby uzyskać pełny stan liczebny osób Polonii, należy do tej liczby dodać jeszcze liczbę dzieci polskich urodzonych w Niemczech (12 tys.) oraz liczbę dzieci urodzonych już w Australii (14 156). Otrzymamy wówczas około 82 tys. W grudniu 1957 roku stan liczebny Polonii przekroczył 90 tys. osób, a na początku 1964 roku – 110 tys., z tego około 1/3 to pokolenie, które nie widziało Polski (Wiadomości Polskie Sydney – 15 III 1964).

Kolejne lata przyniosły dalszy rozwój stanu liczebny Polonii. W latach 1971 – 1975 przybyło do Australii 2 071 osób, a między 1976–1980 kolejne 3 476 osób. Jednak prawdziwy exodus nastąpił w latach 1981–1985. W tym okresie na kontynent australijski przybyło 13 628 osób urodzonych w Polsce. Ma to oczywiście ścisłe powiązanie z ogłoszeniem w Polsce stanu wojennego oraz całą sytuacją polityczną w Polsce. Władze australijskie zareagowały bardzo żywo na wydarzenia w Polsce, czego najlepszym

dowodem jest tak duża liczba nowoprzybyłych uchodźców. Wydarzenia w Polsce zbiegły się z decyzją rządu australijskiego o „otwarceniu granic” i prowadzeniu polityki proimigracyjnej. Fakt ten miał chyba kluczowy wpływ na tak dużą liczbę emigrujących Polaków (Olszewski, 1997).

Przybywający do Australii w tym okresie spotykali się z niezwykle żywym zainteresowaniem zarówno ze strony władz australijskich, jak również ze strony osiadłej już Polonii. „Nowi przybysze” mogli liczyć zatem na różnorodną pomoc. Zabezpieczenia socjalne; długotrwałe zasiłki, mieszkania, kursy językowe i zawodowe – to główne kierunki działań podejmowanych przez władze zmierzające do zaadoptowania nowoprzybyłych Polaków. Swoją pomocą służyli również Polacy mieszkający już w Australii. Działalność ta miała miejsce zarówno indywidualnie, jak i w ramach działających już organizacji polonijnych.

Szeroko zakrojone działania adaptacyjne pozwalały w miarę szybko zaaklimatyzować się w nowej rzeczywistości, zdobyć odpowiednie warunki do pełnego usamodzielnienia się i prowadzić tzw. „pełne życie”.

Tak zorganizowane warunki adaptacyjne miały też jednak niejednokrotnie niezbyt pozytywny wpływ na rozpoczynających nowe życie Polaków. Udzielanie bezterminowych zasiłków, nie działało mobilizująco, a wręcz osłabiało inicjatywę. Z kolei utrzymywanie kontaktów z dość już liczną Polonią, nie pomagało zbytnio w nauce języka angielskiego. Reasumując, „nowe życie” niosło za sobą zarówno blaski, jak i cienie.

2.3. Aktualne zasady emigracji do Australii

Na przestrzeni lat system przyjmowania imigrantów na kontynent australijski ulegał licznym przeobrażeniom. Zmieniały się rządy oraz sposoby prowadzenia polityki imigracyjnej. Zmiany te podyktowane były zarówno wewnętrzną sytuacją społeczno-ekonomiczną Australii, jak również ewaluacją podejścia do problemu imigracji. W celu jak najlepszego zespolenia nowoprzybyłych z osiadłymi już Australijczykami opracowano szereg zasad i wytycznych. Trudno aktualnie prześledzić dokładnie sposób rozwoju tego systemu, gdyż przepisy migracyjne ulegały zmianom niemal corocznie. Niemniej jednak warto zwrócić uwagę na aktualnie obowiązujące zasady przyjmowania przez Australię nowych mieszkańców.

Australijski program imigracyjny nie dyskryminuje żadnej z grup społecznych i etnicznych. Jest to podstawowa zasada, którą kierują się projektanci tego systemu.

O prawo na pobyt stały w Australii mogą się ubiegać:

Migranci rodzinni:

- posiadający krewnych w Australii, którzy mogą ich sponsorować,
- pozostający w związku z osobą posiadającą obywatelstwo australijskie, która może ich sponsorować.

Migranci zawodowi:

- osoby posiadające zawód lub umiejętności, które mogą być przydatne w Australii.

Uchodźcy w ramach programu pomocy humanitarnej:

- osoby z krajów objętych wojną lub dotkniętych ciężkim kataklizmem.

Migracja rodzinna – aplikacja w tej kategorii musi być sponsorowana przez krewnego lub partnera, który posiada obywatelstwo australijskie i ukończył 18 lat. Krewny zostaje zobowiązany do pomocy finansowej, pomocy w akomodacji i opieki językowej przez pierwsze 2 lata pobytu w Australii.

Osobą sponsorowaną może być:

- A) mąż, żona lub partner de facto (czyli osoba pozostająca w związku nieformalnym, zamieszkująca przez co najmniej 1 rok z partnerem),
- B) rodzic,
- C) dziecko naturalne lub adoptowane,
- D) osierocony krewny (stanu wolnego, przed ukończeniem 18 roku życia),
- E) krewny, którego specjalnej opieki i pomocy wymaga obywatel Australii (szczególnie ze względów zdrowotnych),
- F) krewny stanu wolnego, w wieku emerytalnym, który jest zależny od osoby sponsorującej (sponsor powinien mieszkać w Australii przez ostatnie 2 lata przed złożeniem aplikacji imigracyjnej),
- G) krewny, który jest ostatnim z rodzeństwa, lub ostatnim dzieckiem, które mieszka i żyje poza Australią.

Migracja zawodowa – w tej kategorii o pobyt stały w Australii mogą ubiegać się osoby posiadające odpowiednie doświadczenie zawodowe lub osoby posiadające wybitny talent. Obejmuje ona następujące klasy:

niezależna – zaliczają się do niej osoby, których wiedza, zdolności i doświadczenie mogą przyczynić się do rozwoju australijskiej ekonomii.

A) z powiązaniem rodzinnym – osoby, które w stosunku do sponsora są:

- niezależnym dzieckiem,
- rodzicem w wieku produkcyjnym,
- bratem lub siostrą,
- siostrzenicą lub bratanicą, siostrzeńcem lub bratankiem,
- najbliższym krewnym lub wnukiem.

Wyżej wymienione osoby muszą być sponsorowane przez ich aktualnych krewnych w Australii, muszą być w wieku produkcyjnym oraz muszą zdać odpowiedni test punktowy. Punkty przyznawane w teście mają decydujące znaczenie w kwalifikowaniu kandydatów. Pod uwagę brane są: doświadczenie zawodowe, znajomość języków obcych z szczególnym uwzględnieniem języka angielskiego, wiek, stan cywilny i stan obywatelski sponsora, planowane miejsce osiedlenia.

business – osoby, prowadzące interesy lub inwestycje w Australii, z nominacją pracodawcy – osoby z odpowiednimi umiejętnościami, które są niemożliwe do nabycia w Australii, z umową o pracę – osoby z kwalifikacjami, umiejętnościami i doświadczeniem niezbędnymi pracodawcy i władzom regionalnym,

wybitny talent – osoby posiadające wybitne osiągnięcia w różnych dziedzinach życia np.: w sztuce, sporcie itp.

(Department of Immigration and Multicultural Affairs, 1998).

Koszty utrzymania w Australii są wysokie. W roku 1997 gospodarstwo domowe imigrantów wydawało na życie przeciętnie 700 dolarów na tydzień. Przykład ten dotyczy rodzin składających się z 2-3 osób (wg Department of Immigration and Multicultural Affairs). Świadczy to dobitnie jak ważne jest szybkie znalezienie zatrudnienia.

Równie wysokie są koszty samej migracji. Pomijając koszty związane z transportem, potencjalny imigrant musi jeszcze pokryć opłaty stosowane przy samej procedurze emigracyjnej, testy językowe, badania zdrowotne itp. Aktualnie opłata za procedurę emigracyjną wynosi równowartość 1060 AUD (dane wg Sekcji Wizowej Ambasady Australijskiej w Warszawie).

Istotnym czynnikiem, który na pewno w znacznym stopniu utrudnia podjęcie decyzji o emigracji do Australii, jest niedawno wprowadzony przepis dotyczący pomocy socjalnej. Nowoprzybyli imigranci nie mogą korzystać z żadnej finansowej ani materialnej pomocy ze strony państwa australijskiego przez okres 2 lat. Obostrzenie to dotyczy zarówno osoby

pracujące, jak i uczące się. Dodatkowym zabezpieczeniem jest kaucja w wysokości 5000 AUD od osoby, którą wpłaca osoba sponsorująca. W przypadku wystąpienia problemów finansowych, z kwoty tej wypłacany jest zasiłek dla nowego imigranta. W przeciwnym przypadku, kwota ta zostaje zwrócona po okresie 2 lat.

Każdy z ubiegających się o wizę emigracyjną do Australii obowiązany jest do zdania testu punktowego, który ma za zadanie sprawdzić czy możliwe jest szybkie przyłączenie się do społeczności australijskiej bez pomocy instytucji państwowych Australii.

Potencjalny imigrant może otrzymać punkty w następujących kategoriach :

- kwalifikacje i doświadczenie zawodowe,
- wiek,
- znajomość języka angielskiego,
- doświadczenie w pracy w Australii,
- stopień powiązań rodzinnych ze sponsorem,
- okres posiadania obywatelstwa przez sponsora,
- miejsce zamieszkania sponsora i
- okres zamieszkania sponsora w Australii.

KWALIFIKACJE

1. Kandydat posiada kwalifikacje i wykonuje zawód akceptowany przez odpowiednie instytucje Australii oraz posiada odpowiednie doświadczenie w zawodzie:
  - kwalifikacje uzyskał co najmniej 3 lata przed złożeniem aplikacji;
  - pracował w zawodzie przez 3 lata przed złożeniem aplikacji;
  - pracował w zawodzie w sumie przez 2 lata z 3 ostatnich lat przed złożeniem aplikacji;
    - wykształcenie wyższe **70 pkt.**
    - wykształcenie średnie i zawodowe **55 pkt.**
2. Kandydat posiada kwalifikacje do wykonywania zawodu akceptowanego w Australii, ale brak mu doświadczenia wspomnianego powyżej:
  - wykształcenie wyższe **60 pkt.**
  - wykształcenie średnie i zawodowe **50 pkt.**
3. Kandydat posiada kwalifikacje i pracował w tym zawodzie 3 lata przed złożeniem aplikacji **30 pkt.**

4. Kandydat posiada kwalifikacje, które nie są akceptowane przez odpowiednie instytucje w Australii **25 pkt.**
5. Kandydat wymaga 4 do 6 lat nauki w celu akceptacji jego kwalifikacji lub w celu uzupełnienia wykształcenia **25 pkt.**
6. Kandydat wymaga 12 lat kształcenia na poziomie podstawowym lub średnim ze względu na jego kwalifikacje **20 pkt.**

ZNAJOMOŚĆ JĘZYKA ANGIELSKIEGO

1. Kandydat potrafi efektywnie komunikować się przy użyciu języka angielskiego w szeregu sytuacji, na poziomie czytania, mówienia, rozumienia i pisania **20 pkt.**
2. Kandydat potrafi efektywnie komunikować się przy użyciu języka angielskiego w szeregu sytuacji, na 3 z 4 poziomów; czytania, mówienia, rozumienia i pisania **15 pkt.**
3. Kandydat potrafi komunikować się przy użyciu języka angielskiego na co dzień, w tematach rodzinnych **10 pkt.**
4. Kandydat posługuje się językiem angielskim na poziomie podstawowym lub płynnie komunikuje się co najmniej 2 innymi językami niż angielski **5 pkt.**
5. Kandydat posługuje się językiem angielskim używając tylko nielicznych, powszechnie stosowanych słów angielskich **0 pkt.**

WIEK

1. 18 – 29 lat **30 pkt.**
2. 30 – 34 lat **25 pkt.**
3. 35 – 39 lat **20 pkt.**
4. 40 – 44 lat **15 pkt.**
5. 45 – 49 lat **5 pkt.**
6. Mniej niż 18 lub więcej niż 50 lat **0 pkt.**

PUNKTY DODATKOWE

5 dodatkowych punktów przyznaje się posiadaczowi australijskich kwalifikacji zawodowych (po co najmniej jednym roku nauki w Australii).

STOPIEŃ POKREWIEŃSTWA ZE SPONSOREM

1. Rodzic sponsora	15 pkt.
2. Brat, siostra lub samodzielne dziecko sponsora	10 pkt.
3. Siostrzeniec lub siostrzenica sponsora	5 pkt.

OBYWATELSTWO SPONSORA

1. Jeśli sponsor posiada obywatelstwo 5 lat lub dłużej	10 pkt.
2. Jeśli sponsor posiada obywatelstwo australijskie mniej niż 5 lat	5 pkt.
3. Jeśli sponsor jest tylko stałym mieszkańcem	0 pkt.

MIEJSCE ZAMIESZKANIA SPONSORA

1. Jeśli sponsor mieszkał przez ostatnie 2 lata na jednym z wymienionych obszarów:	5 pkt.
- Victoria (cały stan)	
- Australia Południowa (cały stan)	
- Terytorium Północne (cały stan)	
- Tasmania (cały stan)	
- Australijskie Terytorium Stołeczne (cały stan)	
- Queensland (obszar o kodzie pocztowym od 4350 do 4499 oraz od 4600 do 4899)	
- Western Australia (obszar o kodzie pocztowym od 6200 do 6799)	
2. Jeśli sponsor mieszka w Nowej Południowej Walii lub obszarze nie wymienionym powyżej	0 pkt.

OSIEDLENIE SPONSORA

Jeśli sponsor mieszkał w Australii przez ostatnie 2 lata, był zatrudniony w tym okresie oraz był finansowo niezależny **10 pkt.**

Aby przejść do następnego etapu kwalifikacji, kandydat musi uzyskać 115 punktów. Wynik 110 punktów pozwala na wejście do grupy tzw. oczekujących, których wnioski będą rozpatrywane w drugiej kolejności. Niższy wynik automatycznie dyskwalifikuje kandydata z ubiegania się o pobyt stały w Australii na okres 12 miesięcy. Po upływie tego czasu procedurę można zaczynać od początku (Department of Immigration and Multicultural Affairs, 1998).

Wynik pozytywny testu punktowego wcale nie przesądza o uzyskaniu prawa do emigracji do Australii. Kandydat musi jeszcze przejść przez sprawdzian zdrowotny,

językowy oraz rozmowę z przedstawicielem władz australijskich (zazwyczaj jest to konsul lub pracownik departamentu ds. imigracji).

W lutym 1998 roku ustalono listę zawodów, które wymagają płynnej znajomości języka angielskiego. Oznacza to umiejętność komunikowania się przy użyciu języka angielskiego na co najmniej 3 z 4 poziomów (czytania, mówienia, rozumienia, pisanie).

Lista ta obejmuje 5 grup zawodowych:

Grupa 1 – menadżerowie i administratorzy

Grupa 2 – fachowcy

Grupa 3 – pomocnicy fachowców

Grupa 4 – rzemieślnicy i pracownicy z nimi związani

Grupa 5 – urzędnicy i pracownicy serwisowi (np.: kelnerzy).

Wyjątek stanowią zawody:

Treser zwierząt	Muzyk – instrumentalista
Piekarz	Projektant wnętrz
Murarz	Dźokej
Mleczarz	Cieśla
	Hodowca zwierząt
Projektant odzieży	Mechanik samochodowy
Kompozytor	Malarz i dekorator
Kucharz	Cukiernik
Hodowca roślin	Fotograf
Tancerz lub choreograf	Dekarz
Projektant mody	Muzyk - wokalista
Tynkarz	Kamieniarz
Posadzkarz	Blacharz
Szklarz	Lakiernik
Fryzjer	Kafelkarz

(Commonwealth of Australia, 1998).

3. Teoria zagadnień migracyjnych z szczególnym uwzględnieniem Australii, jako kraju osiedlenia

3.1. Teoretyczne tło wyjaśnienia międzynarodowych ruchów migracyjnych

Zagraniczne migracje ludności – mówiąc w skrócie i w pewnym uproszczeniu, oznaczają zmianę miejsca pobytu (zamieszkania, rejestracji meldunkowej) bądź na stałe, bądź na pewien okres; oznaczają one przemieszczanie się jednostek lub całych grup na terytorium innego państwa.

Ze zjawiskami opuszczania przez jednostki i grupy ludności swoich dotychczasowych miejsc zamieszkania i przenoszenia się w inne rejony, mamy do czynienia już od zarania ludzkości. W czasach starożytnych motywami kierującymi wędrującymi zbiorowościami zajmowali się myśliciele greccy i rzymscy, a wśród nich Tykidydes, Strabon, Cyceon. Pojawiały się też pierwsze próby terminologicznego określenia tego zjawiska. Najbardziej, używanym zresztą do dzisiaj, jest termin *diaspora*. Oznaczano nim najczęściej rozproszenie Żydów wśród innych narodowości.

Fale przemieszczeń w czasach nowożytnych rozpoczęły się na dużą skalę w epoce wielkich odkryć geograficznych i trwały z przerwami oraz malejącym natężeniem aż do początków XX wieku.

W.S.Woytinsky i E.S.Woytinsky wyróżniają od XVI wieku siedem wielkich prądów migracyjnych:

1. z Europy do Ameryki Północnej,
2. z Europy do Ameryki Łacińskiej,
3. europejskiego wychodźstwa do południowej Afryki i Oceanii,
4. przymusowy wywóz niewolników z Afryki do obu Ameryk,
5. wewnątrz kontynentalne przemieszczenia się ludności w Ameryce Północnej i ZSRR,
6. emigracja chińska do południowo-wschodniej Azji.

Najintensywniejsze były oczywiście wyjazdy Europejczyków za Ocean Atlantycki. Ocenia się, że na przestrzeni ostatnich stu kilkudziesięciu lat z Europy wyemigrowało około 50-60 milionów ludzi. W związku z tym zjawisko to nie pozostało obojętne nauce.

Pojęcie migracji obejmuje dwa procesy: napływ i odpływ, a jednocześnie zapowiada pojęcie imigracji – przybycie na obszar objęty jurysdykcją innego państwa i emigracji – opuszczenie kraju ojczystego. Migracja może być rozpatrywana z punktu widzenia kraju pochodzenia albo kraju przyjmującego migrantów (lub obydwu państw łącznie).

Oczywiście kwestie migracyjne mogą też być rozważane w obszarze wielu państw, regionów świata czy w ujęciu ogólnoświatowym (Slany, 1995).

Migracje zagraniczne kształtują się pod wpływem różnych czynników, zdarzeń i okoliczności, takich np. jak rozwój demograficzny kraju, sytuacja osobista i rodzinna obywateli, poziom materialnych i kulturalnych warunków życia ludności, przebieg koniunktury gospodarczej, sytuacja na rynku pracy, sytuacja społeczno – polityczna państwa i stan bezpieczeństwa publicznego, działalność dużych firm międzynarodowych powodująca konieczność cyrkulacji personelu.

Rozróżnia się kilka kryteriów, kilka wyznaczników, według których klasyfikuje się poszczególne rodzaje i formy migracji. Wg E. Marka (1994) migracje należy podzielić w sposób następujący:

- ze względu na okres trwania: tymczasową, długookresową, na stałe;
- ze względu na odległość i geograficzne uwarunkowania: regionalną, przygraniczną, kontynentalną, zamorską, wahadłową, tranzytową;
- ze względu na regulacje prawnoadministracyjne: dobrowolną, legalną, nielegalną, osiedleńczą, wysiedlenie, deportację, banicję, reemigrację;
- ze względu na uwarunkowania społeczno – polityczne: uchodźstwo z powodu represji i nagonki politycznej; z powodu ksenofobii i prześladowań na tle etnicznym, rasowym, religijnym; z powodów konfliktów zbrojnych wewnętrznych czy międzypaństwowych, tzw. uchodźstwo *bona fide*;
- migracje wywołane przeludnieniem, brakiem pracy, nieurodzajem, klęską głodu, klęską ekologiczną;
- ze względu na okoliczności osobiste i rodzinne oraz sytuację zawodową: podjęcie studiów, wyjazd stażowy, zawarcie związku małżeńskiego z obywatelem innego państwa i związany z tym wyjazd za granicę, łączenie rodzin żyjących w różnych krajach, podjęcie działalności gospodarczej lub wolnego zawodu na obszarze tego kraju, migracja związana z werbunkiem i podjęciem pracy najemnej za granicą, oddelegowanie do pracy w organizacjach i instytucjach międzynarodowych.

Zdecydowanie uproszczoną typologię proponują Kucharski i Tomkowski (1989):

- ze względu na kierunek - kontynentalne, zamorskie;
- ze względu na czas trwania - sezonowe, stałe;
- ze względu na warunki - dobrowolne, przymusowe;
- ze względu na kwalifikacje - *gastarbeiterzy*, drenaż mózgow;
- ze względu na przyczyny - polityczne, ekonomiczne, religijne, inne.

Można oczywiście spotkać wiele innych mniej lub bardziej rozbudowanych

klasyfikacji lub terminów określających niektóre grupy migrantów, np. quasi - uchodźcy, uciekinierzy gospodarczy, niedobrowolni migranci (Biffi, 1994).

Warto zauważyć, że w ostatnich latach zacierają się charakterystyczne cechy bądź kryteria poszczególnych form migracji; następuje wzajemne przenikanie się tych form. Granice między nimi stają się bardziej płynne (np. forma werbunkowych wyjazdów sezonowych przekształca się w kilkuletnią migrację pobytową, imigracja nielegalna – po uzyskaniu zgody na pobyt – staje się legalna). W obecnych czasach w wielu przypadkach niełatwo określić rzeczywiste motywy i charakter migracji.

Biorące udział w międzynarodowej migracji jednostki i grupy przyjęto nazywać mianem imigrantów z punktu interesów państw przyjmujących i emigrantami - ze strony krajów pochodzenia. Wracających do poprzedniego pobytu nazwano reemigrantami.

Wyjaśnienia wymaga samo pojęcie „emigranta”. Stosunkowo największe uznanie zdobyła sobie definicja barona Calla (1899). Przyjęto w niej za emigranta uważać osobę, która opuszcza lub opuściła dotychczas zamieszkiwane terytorium państwowe w celu znalezienia sobie za granicą źródeł utrzymania.

Zdaniem J.J.Mangalama (1978) „migracja jest względnie stałym wyjściem grupy ludzi zwanej emigrantami z jednego miejsca geograficznego do drugiego, poprzedzonym systemem podejmowania decyzji, opartym na hierarchicznie uznawanym systemie wartości”.

Z definicją tą ściśle powiązana jest teoria decyzji Jamesa M.Beshersa (1982). Wg niego ruchy migracyjne są procesem powstałym na skutek kumulujących się indywidualnych decyzji podejmowanych najczęściej w gronie osób najbliższych, szczególnie rodziny. Główną przyczyną migracji jest dążenie do zaspokojenia w sposób maksymalny potrzeb życiowych. Rzecz zrozumiała, iż chodzi o zaspokojenie tych potrzeb w stosunkowo krótkim czasie.

Zjawisko migracji zagranicznych jest wywołane zazwyczaj całym zespołem czynników mających swoje źródło zarówno w kraju odpływu, jak i napływu.

Są to tzw. push factors, czyli czynniki „wypychające”, które skłaniają lub ułatwiają decyzję emigracyjną. Zaliczają się do nich:

1. czynnik prawny,
2. czynnik ekonomiczny: poziom bezrobocia i możliwości zatrudnienia w swoim zawodzie, sytuacja mieszkaniowa,
3. czynnik demograficzny: wysoki przyrost naturalny, przeludnienie wsi, nadwyżki młodych ludzi w wieku produkcyjnym,
4. czynnik społeczno-polityczny: dyskryminowanie mniejszości narodowych, zbrojne

konflikty, ograniczenie podstawowych praw człowieka, rozczarowania i frustracje związane z kształtowaniem się nowego ustroju.

Nieco inne uwarunkowania emigracji tkwią w krajach imigracji. Są to tzw. pull factors (czynniki „przyciągające”) do których zalicza się:

1. czynnik prawny: wymagania wizowe, przepisy imigracyjne, w tym dotyczące łączenia rodzin, regulacje określające status oraz uprawnienia socjalne, pozwolenia na pracę,
2. czynnik ekonomiczny: stopień rozbudowy instytucji „państwa dobrobytu”, skala bezrobocia,
3. czynnik społeczno-polityczny: stosunek społeczeństwa do cudzoziemców i mniejszości etnicznych,
4. czynnik historyczny: istnienie starych centrów wychodźstwa lub też dużych liczebnie ośrodków nowej emigracji sprzyja przybywaniu imigrantów reprezentujących te same narodowości oraz znacznie ułatwia asymilację w nowym środowisku.

Oprócz wszystkich wymienionych dotychczas czynników istnieją dodatkowe powszechne uwarunkowania, jakimi są: czynnik technologiczny i społeczno-ekonomiczny. Ten pierwszy to przede wszystkim rewolucja transportowo-łącznościowa, umożliwiająca łatwe, szybkie i względnie tanie przemieszczanie się z jednego kontynentu na drugi i wpływająca na przyspieszenie emigracyjne. Czynnik społeczno-ekonomiczny dotyczy dysproporcji w poziomie rozwoju ekonomicznego pomiędzy krajem odpływu i napływu, a co za tym idzie jakości i standardu życia.

Podjęcie decyzji o emigracji wymaga w większości przypadków silnych motywacji. Motywacje te stanowią wypadkowe pragnienia wyjazdu oraz chęci pozostania. Muszą one być na tyle silne, aby przewyciężyć m.in. psychiczne opory wiążące się z chęcią zmiany środowiska oraz zerwania więzów rodzinnych i towarzyskich, czy obawą przed nieznanym. Wszystkie te motywacje mają indywidualne podłoże, choć często są ponadto wzmacniane wpływem zorganizowanych oddziaływań (np. propagandowych), a także czynników obiektywnych lub wypadków dziejowych.

W trakcie emigracji cztery momenty powodują zazwyczaj szczególnie silne psychiczne przeżycia. Są to:

- opuszczenie domu rodzinnego, swojej „ojczyzny prywatnej”,
- przekroczenie granicy, często pierwszy raz w życiu, nierzadko nielegalnie,
- podróż.

Negatywne doświadczenia tego etapu emigracji mają istotny wpływ na następny etap – osiedlenia w kraju docelowym. Przejście formalności imigracyjnych oraz pierwsze dni pobytu stanowią dla przybyszów okres najintensywniejszych wrażeń. Jest to moment

konfrontacji przywiezionych mitów o kraju osiedlenia z rzeczywistością, która niejednokrotnie bywa kompletnie niezrozumiała.

Okres ten jest dla imigranta w zasadzie źródłem zadowolenia i pozytywnych postaw wobec kraju osiedlenia. Jedynie poważna choroba, brak zatrudnienia czy zupełne zagubienie w nowej cywilizacji może powodować brak zadowolenia.

W następnych tygodniach szereg czynników różnicuje ten stan rzeczy. Pewne czynniki wpływają na wzrost i ugruntowanie się poziomu satysfakcji imigranta. Są to:

- nowość środowiska, wyrażająca się w zainteresowaniu nowym krajem, w poznawaniu nowych środowisk, itp.;
- społeczna wolność, oznaczająca możliwość pełnienia nowych ról społecznych i brak zobowiązań;
- wewnętrzne przekonanie, że zaistniała sytuacja musi być korzystna.

Inne czynniki równolegle wpływają na obniżenie się poziomu satysfakcji i mogą doprowadzić aż do stanów depresyjnych. Zaliczyć do nich można:

- szok kulturowy, będący zdaniem sobie sprawy z często fundamentalnych odmienności kulturowych między „starym” i „nowym”,
- nostalgia, stanowiąca tęsknotę za opuszczonym krajem, rodziną itp., połączona z generalną tendencją do idealizowania starego środowiska;
- brak akceptacji ze strony przyjmującego społeczeństwa.

Nostalgia i brak akceptacji nie występują wyłącznie w fazie osiedlenia, ale także i w dalszych etapach życia w nowym kraju utrudniając asymilację. W rzeczywistości jednak większość imigrantów posiada dostateczną odporność, tak że wymienione czynniki obniżające poziom satysfakcji nie są w stanie zagrozić dążeniom do realizacji zamierzonych celów (Kapiszewski 1980).

W ostatnich latach obserwuje się – z jednej strony – zaostrzenie przepisów i procedur związanych z przekraczaniem granicy, wydawaniem wiz i zezwoleń na wyjazd i pobyt, zwłaszcza przez państwa niechętne przyjazdowi cudzoziemców, a z drugiej – uproszczenie formalności, zawieszanie lub znoszenie kontroli granicznych między niektórymi państwami (np. między krajami członkowskimi Unii Europejskiej).

Skala współczesnych wędrówek ludności jest dostrzegalnie większa niż przed laty. Mają one różnorodne przyczyny, wiele form i przejawów oraz zróżnicowany charakter. Dotyczą wszystkich kontynentów. Można wręcz mówić o zjawisku globalizacji migracji międzynarodowych. Szacuje się, że ponad 100 mln ludzi żyje obecnie poza krajem swojego urodzenia. Stanowi to wprawdzie około 2% zaludnienia kuli ziemskiej, jednakże procesy migracyjne stwarzają szereg wielce złożonych problemów, odczuwalnie

oddziałują na życie gospodarcze i społeczne, a także na politykę w poszczególnych państwach, regionach, miastach i gminach.

3.2. Teoretyczne tło wyjaśnienia terminu „Polonia”.

Warunki historyczne sprawiły, że Polska jest państwem posiadającym jedną z największych emigracji. Liczebność osób polskiego pochodzenia oraz Polaków żyjących poza Polską - nawet wg oficjalnych statystyk osiedlenia - należy do najwyższych w świecie w porównaniu z innymi narodami. Pod względem wielkości wyprzedzają nasz kraj jedynie Chiny, Niemcy, Włochy. Na ukształtowanie się tego zjawiska złożyło się szereg przesłanek politycznych i społeczno-ekonomicznych, wśród których do najważniejszych można zaliczyć ucisk narodowy oraz zacofanie ekonomiczne kraju.

Z kolei różnorodne przyczyny (brak znajomości języka społeczeństw krajów osiedlenia, środków finansowych i kwalifikacji) sprawiły, że w krajach imigracyjnych w większych miastach powstawały polskie osiedla czy też dzielnice, w których kształtowała się specyficzna, zamknięta społeczność polska zaspakajająca niemal wszystkie swoje potrzeby społeczno-kulturalne we własnym zakresie przez polskie szkoły parafialne, kluby i sklepy. Sprzyjało to utrzymywaniu przez emigrantów polskich świadomości narodowej, której poczucie w obcym środowisku ulegało nawet znacznemu wzmocnieniu, utrzymaniu języka polskiego, tradycji, zwyczajów obyczajów. W znacznym stopniu utrudniało natomiast zintegrowanie się ze społeczeństwem kraju osiedlenia, co stanowiło jeden z istotnych warunków zajęcia odpowiedniego miejsca w strukturze społecznej.

W celu określenia skupisk Polaków w różnych krajach przyjmujących wychodźców polskich, zaczęto używać terminu „Polonia”. Dokładne zdefiniowanie tego terminu nastroczało jednak wiele trudności. Do najczęściej wymienianych elementów używanych przy formułowaniu definicji „Polonia” należały: pochodzenie polskie, świadome poczucie narodowe, znajomość i używanie polskiego języka oraz przynależność do organizacji polonijnych, aktywny udział w życiu kulturalno-oświatowym, czytelnictwo prasy polskiej, utrzymywanie w różnych formach kontaktów z Polską. W związku z tym, że niektóre spośród wymienionych kryteriów (np.: używanie polskiego języka) mogą dotyczyć tylko części Polonii, zwłaszcza zaś pierwszego i drugiego pokolenia, za członków „Polonii” uważać należy: wszystkich tych, którzy bez względu na kraj pochodzenia, przejawiają zainteresowanie polską kulturą oraz wykazują zrozumienie dla polskich interesów narodowych.

Na podstawie bardzo niedokładnych danych można przyjąć, że aktualna liczba osób polskiego pochodzenia które zachowały i w mniejszym stopniu deklarują swoje związki z narodem polskim i polską kulturą, wynosi około 10-12 mln, przy czym liczba ta jest płynna i stale ulega wahaniom wraz z przemianami zachodzącymi wśród Polonii (Kucharski, Tomkowski, 1986)

3.3. Etniczność jako punkt wyjścia w tworzeniu społeczeństwa australijskiego

Analizując strukturę społeczeństwa australijskiego i program dalszego przyjmowania emigrantów, rząd australijski stara się o stworzenie możliwości swobodnego rozwoju wszystkim napływającym grupom etnicznym. Ogólne nastawienie władz w Canberze bierze za swój punkt wyjścia akceptację etniczności jako elementu modyfikującego i wnoszącego wiele pozytywnych, nowych treści w przyjęte formy, zasady współżycia i organizacji wewnątrz państwa australijskiego. W dalszym ciągu dominującymi wzorami w życiu polityczno – społecznym i gospodarczym są wzory anglosaskie. Nie są one jednak już jedyne i podlegają modyfikacji. Osadnictwo z anglosaskiego obszaru kulturowego było najwcześniejsze i najliczniejsze, dlatego też, niejako naturalnym biegiem rzeczy, dominującymi formami organizacji we wszystkich strefach życia były właśnie te wzory. Utrwalone przez czas i coraz liczniejsze grupy emigrantów anglosaskich są po dziś dzień strzeżone przez państwo i prawo australijskie.

Począwszy od drugiej połowy XIX wieku z coraz większym nasileniem napływali do Australii emigranci z krajów leżących poza wpływami anglosaskimi. Wraz z nowymi osadnikami pojawiły się problemy związane z ich przystosowaniem do rzeczywistości australijskiej. Władze australijskie, szczególnie po II wojnie światowej, prowadzą dość otwartą politykę emigracyjną, w konsekwencji tego starają się przekształcać dominujące wzory organizacji życia społeczeństwa australijskiego w kierunku pluralizmu etnicznego.

Według F. Znanieckiego (1934) „grupa etniczna” jest wyróżniana ze wszystkich innych przez jej unikatową kulturę. Jej podstawową funkcją jest rozwój tej kultury i jej artykulacja w kierunku zaspokojenia bieżących potrzeb swoich członków.

Nieco bardziej rozbudowaną definicję grupy etnicznej podaje *A Modern Dictionary of Sociology*: „Grupa etniczna: grupa ze wspólną kulturową tradycją i pewnym typem identyfikacji, która istnieje jako podgrupa szerszego społeczeństwa. Członkowie grupy etnicznej różnią się od innych członków społeczeństwa odrębnym spojrzeniem na

podstawowe cechy kulturowe. Mogą posiadać swój własny język i religię, podobnie jak własne odrębne zwyczaje. Prawdopodobnie najbardziej ważne jest poczucie identyfikacji grupowej. Zwykle termin ten jest używany wyłącznie dla grup mniejszościowych, ale jeśli w jakimś społeczeństwie jest wiele grup wyróżnionych kulturowo, to niektórzy odnoszą go także do grupy dominującej kulturowo. Grupy etniczne nie mogą być mylone z grupami rasowymi. Możliwe jest, aby grupa etniczna była zarazem grupą rasową, ale nie w tym rozumieniu”.

Natomiast pojęcie etniczności odnosi się do języka, kultury i tradycji, które ludzie należący do poszczególnych grup podtrzymują jako wspólne. Przeciwstawia się mu pojęcie obywatelstwa, które odnosi się do politycznej lojalności w stosunku do państwa terytorialnego. Etniczność może mieć dwojaki charakter, może ona być wrodzona lub uczestnicząca. Pierwsza może być przypisywana jedynie noworodkowi z racji pochodzenia jednego lub obojga rodziców, druga tzw. właściwa etniczność, to świadoma partycypacja jednostki w tym, co wspólne dla tej grupy pochodzenia.

Australijska polityka wewnętrzna opiera się na założeniu, że utrzymywanie etniczności nie jest niczym negatywnym, wręcz przeciwnie, funkcjonowanie w ramach jednego społeczeństwa licznych grup etnicznych umożliwia przejęcie z ich dziedzictwa najbardziej wartościowych elementów i włączenie ich w życie społeczeństwa globalnego (Jamrozik, 1978).

Z zagadnieniem tym wiąże się ściśle problematyka systemu kulturowego. Zgodnie z postulatami socjologii humanistycznej, system kultury rozpatrywany jest jako pewien układ zamknięty, wewnętrznie determinujący się, składający się z czterech systemów wartości: ideologii, języka, struktury społecznej oraz pozostałych aspektów kultury takich jak taniec, strój, sposoby odżywiania się, świętowania rodzinnego i zbiorowego. Składnikami życia społecznego nie są rzeczy i stany psychiczne ludzi, ale wartości, postawy i czynności.

Definicję kultury sprowadza się najczęściej do tzw. „dziedzictwa kultury”. Są to „wzory reakcji mięśniowych, uczuciowych i myślowych, według których kształcą się dyspozycje członków grupy” (Ossowski, 1967). Tak ujmowana kultura sprowadza się głównie do pewnych wartości i postaw. Zasadniczym i najbardziej witalnym jej elementem jest system ideologiczny. Pojęcie to obejmuje to, co Znaniecki nazywa grupowym standardem wartości i norm zachowania albo postawą osądów, ocen i sposobów działania grupy. Jednostki chcąc należeć do grupy muszą je przyjąć i przy nich trwać. Są to grupowe wartości podstawowe. Takie pojęcie terminu ideologia nie posiada konotacji ekonomicznych czy politycznych.

Każdy człowiek posiada kilka systemów kulturowych, co najmniej cztery. Ich kształt

i ewentualna hierarchia są wynikiem niepowtarzalnych życiowych losów jednostki. Każdy buduje sobie sieć swoich własnych systemów dla rozwiązywania napotykanym w życiu problemów. Podstawę do ich budowy stanowią wartości, jakie jednostka przyjmuje za podstawowe oraz te z systemu wartości grupy, które akceptuje. Można więc wnioskować, że prywatny świat jednostki jest powiązany za pośrednictwem systemu kultury z kulturą grupy czy grup, których jest ona członkiem. Naczelne wartości jednostek ustępują miejsca wartościom grupowym (Kijewska-Trembecka, 1984).

Procesy kulturowej interakcji między dwoma grupami etnicznymi, a więc systemami kulturowymi mogą zachodzić na dwa sposoby. Po pierwsze, może to przybrać formę stworzenia nowego typu systemu poprzez połączenie wartości wziętych w dowolnych proporcjach od obu stron interakcji. Jest to rozwiązanie hybrydalne. Po drugie, funkcjonowanie podwójnego systemu wartości i uzależnienie stosowania jednego lub drugiego od okoliczności towarzyszących działaniu, jest to rozwiązanie dwudzielne.

W przypadku australijskiego społeczeństwa wieloetnicznego uwaga badaczy skoncentrowana jest głównie na orientacjach ideologicznych, jakie grupa dominująca może przyjąć w kontaktach z grupami mniejszościowymi. Można tu wyróżnić dwie podstawowe kategorie ideologiczne - model monistyczny i model pluralistyczny.

Wariant monistyczny może istnieć w dwóch formach:

1. Monizmu hybrydalnego, jako rezultatu wzajemnych, dwukierunkowych kontaktów między grupą dominującą, a grupą etniczną. Jego istota polega na tworzeniu z wcześniej istniejących dwu kultur, języków, tradycji pewnej syntezy, nowego systemu. Nowy układ obejmuje wszystkie sfery wymiany: ideologię, tradycję, życie rodzinne, normy społeczne. Z upływem czasu, w oparciu o długotrwałe kontakty, stare wartości zanikają, a na ich miejsce pojawiają się zupełnie nowe, będące wytworem syntezy.
2. Monizmu dominującego. Tu grupa dominująca, większościowa jest na tyle silna, że wszystkie inne grupy współistniejące z nią w ramach jednego społeczeństwa muszą zatracać swoją odrębność i w coraz szerszym zakresie asymilować się. W przypadku, gdy grupą dominującą jest grupa anglosaska, proces ten nazywa się anglokonformizmem.

Warunkiem koniecznym dla funkcjonowania pluralistycznych form interakcji międzykulturowych jest oficjalna, prawnie zagwarantowana akceptacja istnienia wewnątrz jednego organizmu państwowego różnych systemów kultur etnicznych. W australijskim modelu pluralizmu kulturowego bardzo istotną rolę gra przeświadczenie o pozytywnym

wpływie różnych kultur etnicznych na całokształt życia społeczeństwa australijskiego (Kijewska-Trembecka, 1984).

J.J. Smolicz (1984) wyróżnia dwa zasadnicze typy pluralizmu kulturowego:

- a) zewnętrzny
- b) wewnętrzny

Zewnętrzny pluralizm kulturowy funkcjonuje na poziomie grup etnicznych, a nie poszczególnych jednostek. Podstawowym jego założeniem jest utrzymanie przez grupę etniczną jej odrębnego życia społeczno-kulturowego, dziedzictwa, języka. Model ten nie przywiązuje wagi do ułatwiania kontaktów między grupami etnicznymi, ograniczając je w zasadzie do zagadnień ekonomicznych i politycznych.

Natomiast wewnętrzny pluralizm kulturowy zakłada istnienie kontaktów międzyetnicznych na wielu płaszczyznach na poziomie jednostki, osobowych systemów kulturowych. W wersji zbliżonej do typu idealnego prowadziłyby to do wszechstronnego uczestnictwa wszystkich ludzi w całościowej wymianie kulturowej, w trakcie której następowałyby przejmowanie elementów poszczególnych kultur wielu grup etnicznych. Jednostka na poziomie własnej osobowości kulturowej internalizowałaby nie pojedynczy a podwójny czy potrójny system kultury. Nacisk położony jest tutaj na wszechstronną wymianę kulturową. Najbardziej klarownym przykładem funkcjonowania elementów pluralizmu wewnętrznego jest bilingwizm.

Traktowanie dwu języków jako ojczystych poprzez ich zinternalizowanie może istnieć jedynie w społeczeństwie wieloetnicznym, gdzie sytuacje wymagają posługiwania się na przemian obydwoma językami. Pluralizm językowy ma sens jedynie wtedy, gdy szereg grup językowych żyje obok siebie w ramach jednej całości politycznej. Pluralizm językowy jest najczęściej spotykanym rodzajem pluralizmu. Nieznajomość języka narodowego automatycznie dyskryminuje jednostkę, odsuwa ją od głównego nurtu życia zawodowego, ekonomicznego, politycznego i społecznego. Wobec tego nie tylko jednostki, ale i zbiorowości etniczne same widzą potrzebę i doceniają znajomość języka dominującego, co jest istotne w umacnianiu motywacji członków grupy do rozwijania bilingwizmu. Jeżeli dla drugiej generacji emigrantów głównym źródłem i ogniskiem nauki języka etnicznego są rodzice i grono najbliższych przyjaciół etników, to biorąc pod uwagę następne pokolenia rząd w Canberze deklaruje pomoc w nauce języków etnicznych, która jest niezbędna, jeżeli rzeczywiście chce się realizować zakładany pluralizm kulturowy (Kijewska-Trembecka, 1984).

Kontakty w społeczeństwie wieloetnicznym warunkują się obustronnie.

Ze strony anglosaskiej zależą od:

1. chęci tej grupy do akceptacji ideologii wewnętrznego zróżnicowania,
2. akceptacji potrzeby rozwoju i kultywowania etnicznych kultur i struktur,
3. zaakceptowania możliwości reorganizacji jednostkowych systemów osobowościowych przez włączenie do nich elementów kultur etnicznych czyli dopuszczenie rozwoju podwójnego systemu wartości na poziomie jednostki,
4. stopniowej akceptacji przez tę grupę heterogenicznych systemów osobowościowych.

Ze strony zbiorowości etnicznych proces interakcji międzykulturowej zależy od:

1. konsekwentnego podtrzymywania etnicznego systemu kultury przez samą grupę oraz rzeczywistej tendencji do korzystania z tego systemu,
2. chęci podzielenia się dorobkiem własnej kultury z innymi grupami, w tym głównie z dominującą grupą etniczną,
3. aktywnego zaznajomienia się z anglosaskim systemem kulturowym.

Reasumując rzeczywista interakcja kulturowa wystąpi jedynie wtedy, gdy większość anglosaska i grupy etniczne będą uczestniczyły w wymianie kulturowej we wszystkich jej przejawach, a nie tylko w kilku aspektach

(Smolicz, 1984).

Jednostka może być postrzegana zatem jako produkt dwóch rodzajów systemów:

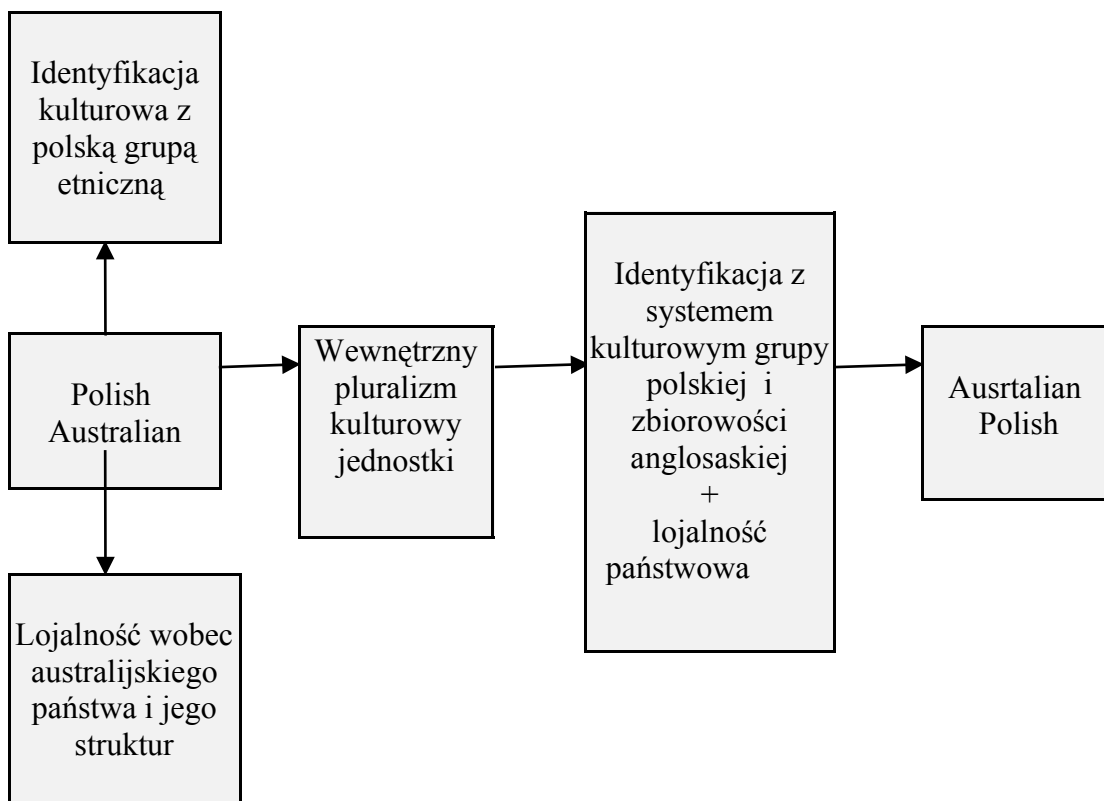
- pierwotnego - w jego skład wchodzi ludzie, z którymi jednostka tworzy pierwotne stosunki,
- wtórnego - tworzonego przez ludzi, z którymi wchodzi ona w relacje wtórne.

Każda poszczególna wartość społeczna może należeć do pierwotnego jak i do wtórnego systemu jednostki.

Jednostka może, a wręcz powinna, identyfikować się z więcej niż jedną grupą. Istniejące określenie Polish – Australian mówi o podwójnej identyfikacji jednostki rozumianej jako: Polish – afiliacja dla polskiej kultury, Australian – lojalność w stosunku do kraju zamieszkania, Australii. Razem określenie to można nazwać identyfikacją narodowo – państwową.

M. Kijewska-Trembecka (1984) twierdzi, że uwzględniając tworzenie się i rozwój procesów pluralizmu wewnętrznego jednostki, określenie Polish – Australian będzie ewaluowało w kierunku określenia Australian – Polish następująco:

3.4. Podstawy wielokulturowości w Australii

Panuje powszechna opinia, że Australia jest społeczeństwem wielokulturowym. Konieczne jest jednak wcześniejsze zrozumienie pojęcia wielokulturowości.

Spółeczeństwo wielokulturowe składa się z pewnej liczby grup, z których każda posiada własną kulturę. Aby stan taki mógł być trwały, kultury muszą być zachowane przez przekazanie ich młodej generacji w obrębie każdej grupy. Lecz pojęcie wielokulturowości implikuje coś więcej niż tylko zachowanie kultury. Kultury statyczne zanikają i dlatego mają trudności w przetrwaniu. Kształt wielokulturowości opiera się na następujących twierdzeniach:

- A) każda kultura musi się rozwijać w obrębie grupy społecznej,
- B) różne kultury nie powinny być „zamknięte”, lecz „otwarte”. Rozwój tych kultur powinien powodować wzajemne oddziaływanie ich na siebie,
- C) stabilne i demokratyczne społeczeństwo wielokulturowe jest określone w większym stopniu przez consensus uczestniczących grup niż przez kontrolę czy dominowanie całego społeczeństwa przez grupę większościową,
- D) aby osiągnąć taki consensus, wielokulturowe społeczeństwo musi posiadać pewne ponadetniczne czy powszechnie uznawane wartości, które są akceptowane przez

wszystkie grupy. Takie wartości zarówno wykraczają poza, jak i uzupełniają większość partykularnych (swoistych) wartości każdej grupy (Smolicz 1984).

W Australii istnieje co najmniej kilka wspólnych lub ponadetnicznych wartości, które są akceptowane przez członków wszystkich grup etnicznych.

Pierwszą wartością powszechnie uznaną jest bez wątpienia zachodni styl demokracji parlamentarnej. Drugą wartością jest możliwość osiągnięcia odpowiedniego stopnia pozycji ekonomicznej przez każdą jednostkę, w zależności od jej umiejętności i materialnej zasobności. Te dwie wartości politycznej i ekonomicznej wolności są wysoce atrakcyjne dla członków wszystkich grup etnicznych.

Trzecią niekwestionowaną wartością przyjętą przez całe społeczeństwo jest akceptacja języka angielskiego jako podstawowego języka wszystkich Australijczyków. Jako czwartą wartość można by uznać wolność jednostki do życia własnym, prywatnym życiem.

Pierwsi przybysze spoza anglosaskiego kręgu kulturowego podtrzymują nadal kultury „przywiezione” z krajów swego urodzenia. Żyją oni jednak na peryferiach społeczeństwa australijskiego, zatroskani poszukiwaniem ekonomicznej i społecznej akceptacji. Z drugiej strony, ich wychowane po australijsku dzieci szybko tracą wiele istotnych elementów dziedzictwa etnicznego. Odnosi się to szczególnie do języka, który jest rdzeniem wielu kultur. Utrata etniczności nie jest w zasadzie całkowita, ale zubożona „etniczność” staje się drugorzędym czynnikiem w życiu społecznym. Proces ten zachodzi dwojako:

- Prawie zawsze następuje utrata literackiej i intelektualnej warstwy danego języka - tj. elementów niezbędnych dla kulturowego przetrwania i rozwoju. Znajomość języka literackiego drugiej generacji dzieci w rzeczywistości sprowadza się do umiejętności okazjonalnego pisania listów.
- Młodzi „etniczni” Australijczycy (tj. osoby wywodzące swój rodowód spoza kręgu kultury anglosaskiej), nawet ci, którzy potrafią płynnie posługiwać się językiem swych ojców, używają swego języka prawie wyłącznie w rozmowach ze starszymi, natomiast z rówieśnikami porozumiewają się po angielsku (Smolicz, 1984).

Jednym z wymogów utrzymania ciągłości kulturowej są instytucjonalne gwarancje dla rozwoju kultury. Kultury nie mogą istnieć w izolacji od społeczeństwa, które je podtrzymuje. Grupy społeczne degenerują się na skutek zaniku swych tradycji kulturowych, a same kultury albo zanikają, albo stają się relikdami.

Instytucjonalne gwarancje dla rozwoju kultur etnicznych są różne. Może to być rodzina lub wytworzony przez grupę etniczną krąg sąsiedzki. Innymi powszechnie znanymi

instytucjami są „sobotnie szkoły” i parafie etniczne. Równie ważna jest także taka gwarancja instytucjonalna, którą zapewnia lub zapewnić może w przyszłości społeczeństwo globalne. Główną rolę odgrywa tu australijska szkoła.

Jednym ze sposobów efektywnego rozwoju wielokulturowości w społeczeństwie australijskim jest obecność w szkołach nauczycieli o „wykształceniu dwukulturowym”, niezależnie od tego, czy są oni anglosaskiego, czy też innego pochodzenia.

W społeczeństwie składającym się z wielu grup etnicznych mogą istnieć różnorodne stosunki pomiędzy grupą dominującą (najczęściej większością) a mniejszościami. Jeżeli takim społeczeństwem rządzi zasada consensusu, a nie koercji, wówczas wyłonić się musi zbiór wspólnych wartości, które spajają ze sobą rozmaite grupy etniczne. Pod takim wspólnym „parasolem” kulturowym grupy etniczne zachowywać mogą swoje wartości rdzenne, takie jak język, tradycja rodzinna czy religia. Powstaje w ten sposób dynamiczna równowaga pomiędzy integrującymi, wspólnymi wartościami nowej ojczyzny a odrębnymi, rdzennymi wartościami grup etnicznych. Grupa dominująca eksponuje swój własny zbiór wartości, z których wiele przenikło do wspólnej struktury, spajającej społeczeństwo. Nie powinno się więc traktować tych wartości jako „prywatnego obszaru” grupy większościowej, ale jako wspólną własność wszystkich obywateli (Smolicz, 1984).

Sytuacja pluralistyczna związana z przejmowaniem wartości może przynosić różne rozwiązania:

- 1) Asymilacja. Obejmuje ona przede wszystkim dwa procesy elementarne: integracji i akulturacji. Pierwszy z nich zachodzi głównie w sferze struktury społecznej i osobowości. Drugi – w sferze osobowości i kultury. Teoretycznie zatem możemy mieć do czynienia z czterema następującymi sytuacjami :
  - a) jednoczesnego braku integracji i akulturacji mniejszości w ramach dominującego systemu społeczno-politycznego i kultury; mniejszość traktowana jest wtedy przez większość jako obca i najczęściej dąży do uzyskania statusu umożliwiającego samostanowienie o sobie;
  - b) braku integracji przy jednoczesnej akulturacji; w tym przypadku mniejszość nie różni się w sposób istotny od większości pod względem kulturowym, jednak np. ze względów ideologicznych dąży do separacji lub skazana jest przez większość na separację;
  - c) integracji przy jednoczesnym braku akulturacji (sytuacja częsta np. w przypadku państw wieloetnicznych o strukturze federalnej)
  - d) zaawansowanej lub pełnej integracji i akulturacji mniejszości z asymilującą większością; czynniki decydujące dawniej o odmienności mniejszości tracą wtedy na znaczeniu (Kubiak, 1980).

A więc w warunkach asymilacji znaczna część wspólnego, spajającego zbioru wartości pochodzi od grupy dominującej. Te zaś składniki, które wywodzą się z kultury mniejszości, są zaledwie nadającymi się do usunięcia szczątkami .

W tej sytuacji nawet żywność jest podejrzana, a co dopiero język, którego znajomość jest czynnie deprecjonowana. Przedstawia się tę umiejętność jako intelektualnie wstydliwą, społecznie bezużyteczną, politycznie zaś - siejącą niezgodę (Smolicz, 1984).

Bezpośrednie poparcie dla asymilacji tego typu od początku lat osiemdziesiątych, kiedy to wszystkie główne partie polityczne zaczęły popierać politykę wielokulturowości, w Australii słabnie.

Jedynym skutkiem polityki asymilacyjnej jest - szczególnie widoczna w warunkach interakcji społecznej - niespójność pomiędzy żądaniami asymilacji kulturowej a jednoczesnym odrzucaniem zasymilowanej mniejszości. Dotyczy to przede wszystkim poziomu grup pierwotnych (rodziny, grup koleżeńskich itp.), chociaż zdarza się także w grupach wtórnych (np.: w grupach zawodowych). Niektóre, szczególne oznaki etniczności, takie jak kolor skóry, faktura włosów, nazwisko, czy pewne elementy kulturowe, nigdy nie dadzą się całkowicie usunąć.

W zależności od charakteru czynnika asymilacyjnego można wyróżnić następujące typy asymilacji:

- polityczną - utrata formalnych więzi z krajem pochodzenia, przyjęcie obywatelstwa kraju osiedlenia i itp.;
- ekonomiczną - przyjęcie przez imigranta nowych dla niego warunków pracy, statusu wynikającego z charakteru zatrudnienia itp.;
- kulturową - zmiana dotychczasowych wzorów kulturowych, przejmowanie norm, wzorów kulturowych społeczeństwa kraju osiedlenia itp.;
- społeczną - stan integracji z nowym społeczeństwem, w którym następuje pełne zespolenie z nową kulturą (Jarosiński 1970).

H. Kubiak (1980) zwraca uwagę, że asymilacja może zachodzić na gruncie struktury społecznej, kultury i osobowości. W sferze struktury społecznej procesy asymilacyjne polegają na stopniowym wchodzeniu – w płaszczyźnie makrospołecznej – asymilującej się mniejszości do klas i warstw istniejących już w ramach danego społeczeństwa globalnego.

W płaszczyźnie mikrospołecznej asymilacja strukturalna polega na zanikaniu dystansów społecznych pomiędzy asymilowanymi i asymilującymi, zdeterminowanych przez wzajemną obcość oraz na stopniowym, żywiolowym obumieraniu uprzedzeń i

dyskryminacji będących funkcją owej obcości.

Asymilacja w sferze kultury polega z jednej strony na przejmowaniu przez mniejszości centralnego układu kultury społeczeństwa przyjmującego. Z drugiej strony wyraża się w uznaniu przez społeczeństwa globalne pewnych przetworzonych elementów kultury asymilującej się mniejszości za składnik własnej kultury narodowej.

Asymilacja w sferze osobowości społecznej wyraża się w przejściu nowych kulturowych ideałów osobowości (m.in. jako podstawy działań wychowawczych, a także kryterium samooceny), wzorów ról społecznych (właściwych dla grupy rodzinnej, pracy zawodowej oraz roli obywatela), jaźni subiektywnej (w tym nowej autoidentyfikacji narodowej), a wreszcie wszystkich istotnych składników jaźni odzwierciedlonej (tzn. wyobrażenia o tym jak jednostka jest postrzegana przez innych – jako „swoja” lub „obca” – i oceniana głównie przez pozytywne i negatywne grupy odniesienia – oraz reakcji własnej jednostki na te postrzeżenia i oceny, manifestującej się w poczuciu satysfakcji z przynależenia do danej społeczności narodowej lub jej braku).

Stosunkowo najszybciej zachodzą procesy strukturalne (zwłaszcza w płaszczyźnie makrospołecznej), wolniej postępuje internalizacja nowej kultury, najbardziej opornie dokonują się zmiany osobowościowe (Kubiak 1980).

2) Separatyzm. Uważa się, że separatyzm jest przeciwieństwem asymilacji. Z

separatyzmem mamy do czynienia wtedy, gdy wartości spajające społeczeństwo mają charakter szczątkowy, każda grupa etniczna zasklepia się we własnym systemie wartości, a interakcje pomiędzy różnymi grupami zachodzi w niewielkim stopniu. Członkowie tych grup tworzą swe osobiste systemy kulturowe prawie wyłącznie z monoetnicznych elementów odziedziczonych po przodkach (Smolicz, 1984).

3) Wielokulturowość. Pod pojęciem tym mieszczą się różne rodzaje interpretacji związków pomiędzy spajającymi czy podzielanymi wartościami kraju osiedlenia, a etnicznymi wartościami zamieszkujących go grup;

a) szczątkowa (rezydualna) - ze zjawiskiem tym mamy do czynienia wtedy, gdy z kultur etnicznych po zaniknięciu ich rodzimych języków pozostały jedynie resztki. W tych warunkach kultury mniejszości degradowane są do subkultur porównywalnych z podkulturami w łonie grupy większościowej, które zostały wyróżnione na podstawie cech takich, jak region czy klasa społeczna. W tego typu kulturach zakres używalności języka staje się coraz bardziej ograniczony, sprowadzony do sfery intymności rodzinnej, traci przez to zdolność wyrażania pojęć abstrakcyjnych, wzniosłych idei czy też realności współczesnej, rozwiniętej cywilizacji. Przedstawiciele takich kultur tracą więc zdolność do podejmowania jakichkolwiek działań intelektualnych. Skutkiem redukcji

zakresu użycia języka jest wzrastająca liczba ludzi, którzy tracąc wiarę w jego przyszłość zachowują go jedynie dla potrzeb domu lub jako język tajny (Harris, 1982).

b) stabilna - charakteryzuje się ona akceptacją wspólnych instytucji przez wszystkie grupy oraz konsekwentną modyfikacją kultury każdej z grup. Adaptacja ta jest jednak zupełnie inna niż sytuacja, w której następuje usunięcie wartości rdzennych - podstawowych, jeśli chodzi o przetrwanie i rozwój każdej z kultur składowych. Granica pomiędzy akomodacją do różnorodności, a asymilacją kultury do wzoru dominującej większości, wyznaczona jest przez odrębne wartości rdzenne każdej kultury (Smolicz, 1987).

W obliczu pluralizmu etnicznego charakter kulturowy społeczeństwa i jego przyszły rozwój zależą głównie od rodzaju wykształcenia, jakie w szkole otrzymują dzieci o rodowodzie etnicznym. Znaczenie procesu edukacyjnego wypływa z funkcji przekazywania kultury z pokolenia na pokolenie oraz odzwierciedlania zmian zachodzących na wszystkich poziomach życia społecznego. Ponieważ szkoły są w istocie placówkami ideologicznymi, przyjmowane przez nie programy edukacyjne, ujawniają takie orientacje ideologiczne jakie w określonym czasie uznawane są za podstawę rozwoju społeczeństwa.

4. Obraz polskiej grupy etnicznej

4.1. Wstęp

Wśród olbrzymiej masy imigrantów, która w latach 1947-54 napływała do Australii, znaleźli się także Polacy, których los rzucił w czasie II wojny światowej poza granice kraju. Polski chłop i robotnik, którzy stanowili trzon powojennej emigracji do Australii, potrafili ciężko i dobrze pracować. Zjednało im to wśród Australijczyków szacunek i podziw dla polskiej zapobiegliwości i wytrwałości w zdobywaniu określonego, wymarzonego minimum standardu warunków życia, za jaki uważali posiadanie własnego domu. Ponieważ emigranci polscy byli i są bardzo ambitni i uczuleni na punkcie swojej godności ludzkiej i godności narodowej, nie chcieli być „gorsi” w nowym środowisku, usiłowali zatem pod względem materialnym szybko dorównać otoczeniu. W większości przypadków emigranci polscy nie posiadali wykształcenia, nie mieli też większych potrzeb w zakresie korzystania z dóbr kultury duchowej (Achmatowicz-Otok, 1985).

Taka charakterystyka jest jednak nieco uogólniona. Dla uchwycenia lepszego obrazu należy podeprzeć się danymi liczbowymi.

Szczególnie interesujące dane przynoszą przeprowadzane w Australii co kilka lat ogólne spisy ludności. Można pokusić się o stwierdzenie, że ich analiza pozwoli na stworzenie dość wiernego obrazu polskiej grupy etnicznej w Australii. Ostatni tego rodzaju spis, który jednocześnie jest dostępny w opracowaniu *Bureau of Immigration* oraz *Multicultural & Population Research*, przeprowadzono w 1991 roku. Termin ten z pozoru wydaje się odległy, lecz biorąc pod uwagę zmniejszenie się tendencji emigracyjnych wśród Polaków oraz zmianę polityki imigracyjnej Australii, nie wydaje się aby miał on duży wpływ na ewentualne dezaktualizowanie się danych, a tym samym wpływ na ostateczny obraz Polonii.

Dynamikę rozwoju liczebnej naszej rodzimej grupy etnicznej na kontynencie australijskim obrazuje tabela 1.

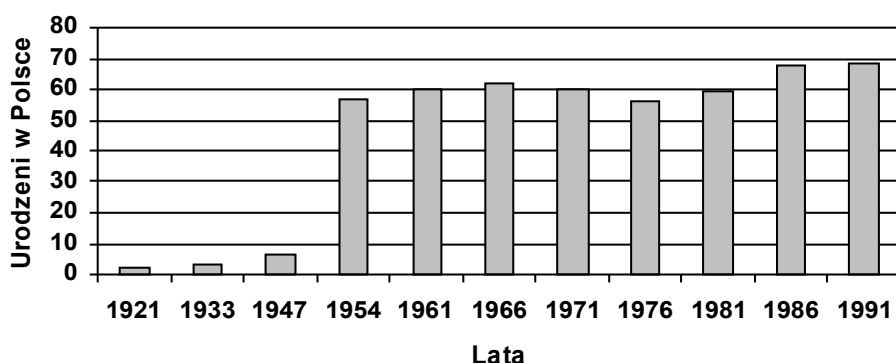
Tabela nr 1. Australijska populacja osób urodzonych w Polsce, 1921 - 1991

Lata	Urodzeni w Polsce
1921	1,780
1933	3,239
1947	6,573
1954	56,594
1961	60,049
1966	61,641
1971	59,700
1976	56,051
1981	59,442
1986	67,691
1991	68,496

Źródło: *Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service*

Zestawienie to pozwala potwierdzić wcześniejsze teoretyczne rozważania dotyczące dwóch głównych napływów Polaków do Australii. Pierwszy miał miejsce po zakończeniu II wojny światowej (przyrost o ponad 50 000), a drugi po roku 1981 (przyrost o ponad 10 000). Można zatem jeszcze raz podkreślić, że głównym czynnikiem odpływu Polaków z kraju swojego urodzenia były ważne wydarzenia historyczne; w pierwszym przypadku było to zakończenie II wojny światowej oraz objęcie Polski wpływem przez Związek Radziecki, w drugim zaś wprowadzenie stanu wojennego. Z zestawienia tego wynika jeszcze jeden istotny fakt; Polonia w Australii jako grupa etniczna jest zróżnicowana i aby stwierdzić w jak dużym stopniu ma to miejsce, należy dokonać analizy na wielu poziomach.

Wykres nr1. Australijska populacja osób urodzonych w Polsce, 1921 - 1991

4.2. Tendencje migracyjne wśród Polaków w latach 1991-93

Aby ocenić w sposób prawidłowy tendencje migracyjne należy sięgnąć zarówno po dane liczbowe dotyczące przyjazdów jak i wyjazdów. Poniższe zestawienia dowodzą stałego zmniejszania się tendencji emigracyjnych wśród Polaków. Wszystkie dane pochodzą z Bureau of Immigration, Multicultural and Population Research.

Tabela nr 2. Stałe przyjazdy i wyjazdy osób urodzonych w Polsce

Rok	Przyjazd	Wyjazd
1991-92	1852	114
1992-93	959	106
1993-94	660	90

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- Okres od 1991-94 roku ukazuje stale utrzymującą się tendencję dotyczącą tzw. „stałych” przyjazdów i wyjazdów Polaków. Ilość osób przybywających do Australii maleje z roku na rok, podczas gdy liczba osób opuszczających ten gościnny ląd jest raczej stała i ulega tylko niewielkim wahaniom.

Tabela nr 3. Przyznanie obywatelstwa australijskiego dla Polaków 1991-94

Lata	Liczba
1991-92	2018
1992-93	2087
1993-94	1940

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- W okresie 1999-94 obywatelstwo australijskie otrzymało 6045 osób urodzonych w Polsce. Jest to jeszcze jedna z konsekwencji fali imigracyjnej lat 80-tych.

Tabela nr 4. Przyjazdy „na stałe” wg płci

Płeć	Liczba
Rok finansowy 1991-92	
Mężczyźni	912
Kobiety	940
Ogółem	1852
Rok finansowy 1992-93	
Mężczyźni	445
Kobiety	514
Ogółem	959
Rok finansowy 1993-94	
Mężczyźni	286
Kobiety	374
Ogółem	660

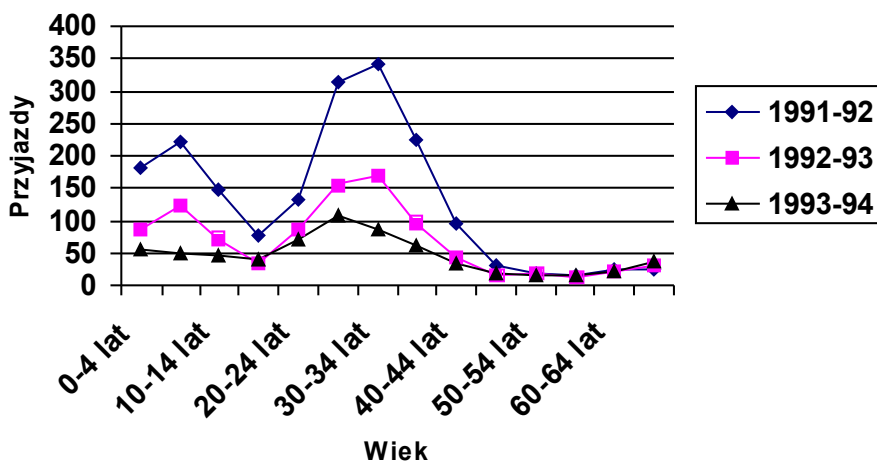
Źródło: *Community profiles. Poland born (1995)*. Canberra: Australian Government Publishing Service

- Podając analizie płeć, w okresie 1991-94 do Australii przybyło więcej kobiet (1828), niż mężczyzn (1643).

Tabela nr 5. Przyjazdy „na stałe” wg wieku

Wiek	Lata finansowe		
	1991-92	1992-93	1993-94
0-4 lat	183	86	55
5-9 lat	223	122	49
10-14 lat	149	70	46
15-19 lat	76	33	40
20-24 lat	132	86	70
25-29 lat	313	155	109
30-34 lat	341	170	86
35-39 lat	225	96	63
40-44 lat	95	43	33
45-49 lat	30	15	19
50-54 lat	20	17	15
55-59 lat	16	13	16
60-64 lat	24	21	22
Powyżej 65 lat	25	32	37
Ogółem	1852	959	660

Źródło: *Community Profiles. Poland Born (1995)*. Canberra: Australian Government

Wykres nr 2. Przyjazdy „na stałe” wg wieku

- Największą grupę osób przybywających do Australii stanowią osoby w przedziale między 25-34 lata. Decydujący wpływ na taki stan rzeczy ma prawdopodobnie fakt wprowadzenia systemu punktowego przy ubieganiu się o wizę na pobyt stały. Kategoria wieku jest bowiem jedną z najważniejszych przy klasyfikowaniu kandydatów.
- Wprawdzie niezbyt liczną, ale stałą i utrzymującą się na mniej więcej równym poziomie wzrostowym jest grupa osób powyżej lat 65. Fakt ten świadczy w sposób dobitny o silnych związkach rodzinnych wśród Polonii australijskiej.

Tabela nr 6. Wyjazdy „na stałe” wg wieku

Wiek	Lata finansowe		
	1991-92	1992-93	1993-94
0-4 lat	2	-	-
5-9 lat	2	-	3
10-14 lat	5	3	2
15-19 lat	5	1	3
20-24 lat	2	-	3
25-29 lat	5	6	6
30-34 lat	12	10	9
35-39 lat	21	17	4
40-44 lat	16	10	19
45-49 lat	8	12	6
50-54 lat	5	7	5
55-59 lat	5	3	2
60-64 lat	6	4	4
Powyżej 65 lat	20	33	24
Ogółem	114	106	90

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- Poddając analizie wyjazdy z Australii w latach 1991-94 osób urodzonych w Polsce, na szczególną uwagę zasługuje grupa osób powyżej 65 lat. We wspomnianym okresie Australię opuściło 75 osób z tej kategorii wiekowej. Dla porównania, nieco mniej Polaków było w wieku 35-39 lat (42 osoby) i w wieku 40-44 lat (45 osób).

4.3. Obraz Polonii w spisach ludności 1986 i 1991

Wspomniana we wstępie analiza wielopoziomowa jest oparta w głównej mierze na danych zaczerpniętych ze spisu ludności w 1991 roku. Aby jednak uchwycić istotę dynamiki zmian zachodzących wśród Polonii w ostatnich latach, sporządzono zestawienie dostępnych dwóch ostatnich spisów (tabela 7).

Tabela nr 7. Polonia w spisie ludności 1986 i 1991.

		1986		1991		1986 - 1991
		Liczba	%	Liczba	%	Różnica %
Populacja	Mężczyźni	35,542	53.1	34,775	50.8	- 2.2
	Kobiety	31,347	46.9	33,721	49.2	7.6
	Ogółem	66,889	100.0	68,496	100.0	2.4
Rozmieszczenie Geograficzne	NSW	20,827	31.1	20,251	29.6	- 2.8
	Vic.	24,607	36.8	23,872	34.9	- 3.0
	Qld	4,556	6.8	6,242	9.1	37.0
	S.A.	7,853	11.7	8,297	12.1	5.7
	WA	6,392	9.6	7,067	10.3	10.6
	Tas.	1,304	1.9	1,174	1.7	- 10.0
	NT	120	0.2	167	0.2	39.2
	ACT	1,230	1.8	1,426	2.1	15.9
	Ogółem	66,889	100.0	68,496	100.0	2.4
Wiek	0 – 4 lat	176	0.3	265	0.4	50.6
	5 – 14 lat	3,535	5.3	3,802	6.6	7.6
	15 – 24 lat	2,059	3.1	3,718	5.4	80.6
	25 – 34 lat	9,353	14.0	6,676	9.7	- 28.6
	35 – 44 lat	8,763	13.1	12,776	18.7	45.8
	45 – 54 lat	6,613	9.9	6,828	10.0	3.3
	55 – 64 lat	18,974	28.4	8,930	13.0	- 52.9
	Powyżej 65 lat	17,416	26.0	25,501	37.2	46.4
	Ogółem	66,889	100.0	68,496	100.0	2.4
Obywatelstwo	Australijskie	56,643	84.7	56,991	83.1	0.6
	Inne	9,549	14.3	9,185	13.4	- 3.8
	Ogółem	66,861	100.0	68,565	100.0	2.5

Zatrudnienie (osoby w wieku 15 lat i więcej)	Zatrudnieni	26,008	41.2	22,374	34.6	- 14.0
	Bezrobotni	3,524	5.6	5,176	8.0	46.9
	Poza obowiąz- zkiem pracy	32,960	52.2	36,388	56.2	10.4
Znajomość języka angielskiego (osoby w wieku 5 lat i więcej)	Tylko język angielski	10,235	15.3	11,760	17.4	14.9
	Inne języki i język angielski:					
	Bardzo dobrze	16,995	25.5	18,850	27.9	10.9
	Dobrze	26,193	39.2	25,087	37.1	- 4.2
	Dostatecznie	11,333	17.0	10,082	14.9	- 11.0
	Niezadowa- lająco	1,180	1.8	1,256	1.9	6.4
	Ogółem	66,753	100.0	67,684	100.0	1.4

Źródło: *Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service*

- W okresie 1986-91 nie zaszły większe zmiany pod względem płci. Zwiększyła się nieco populacja kobiet (7.6%), natomiast populacja mężczyzn nieznacznie zmalała (-2.2%).
- Analiza rozmieszczenia geograficznego Polonii pokazuje, że w tym okresie stosunkowo najwięcej Polaków przybyło na terytorium stanu Queensland (37.0%) i Terytorium Północnego (39.2%), przy równoczesnym dość znacznym spadku populacji na Tasmanii (-10.0%).
- Największe zmiany zaszły w poszczególnych grupach wiekowych; 15-24 lat – wzrost o 80.6% i 55-64 lat – spadek o 52.9%.
- Analizując zatrudnienie wśród Polaków obserwujemy gwałtowny wzrost liczby osób bezrobotnych (46.9%), przy jednoczesnym dość istotnym spadku liczby osób zatrudnionych (-14.0%).
- W okresie 1986-1991 znacznie przybyło osób posługujących się językiem angielskim w stopniu bardzo dobrym (10.9%).

4.4. Struktura wieku i płci wśród emigrantów polskich

Jednymi z podstawowych kryteriów demograficznych, które w sposób niesłychanie istotny wpływają na obraz grupy są płeć i wiek jej członków (tabela 8).

Tabela nr 8. Struktura wieku i płci ludności urodzonej w Polsce a zamieszkałej w Australii.

Spis z roku 1991

Wiek		Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
0 – 4 lat	Liczba	144	121	265
	%	0.4	0.4	0.4
5 – 14 lat	Liczba	1955	1847	3802
	%	5.6	5.5	5.6
15 –24 lat	Liczba	1865	1853	3718
	%	5.4	5.5	5.4
25 –34 lat	Liczba	3046	3630	6676
	%	8.8	10.8	9.7
35 –44 lat	Liczba	6404	6372	12776
	%	18.4	18.9	18.7
45 – 54 lat	Liczba	3282	3546	6828
	%	9.4	10.5	10.0
55 – 64 lat	Liczba	3854	5076	8930
	%	11.1	15.1	13.0
Powyżej 65 lat	Liczba	14225	11276	25501
	%	40.9	33.4	37.2
Ogółem	Liczba	34775	33721	68496
	%	100.0	100.0	100.0

Źródło: *Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service*

Najbardziej znacząca fala polskiej emigracji do Australii miała miejsce w latach 40-tych i wczesnych 50-tych, kiedy duża grupa uchodźców z Polski w wyniku zakończenia II wojny światowej opuściła Europę w poszukiwaniu nowego miejsca osiedlenia. Druga znaczna grupa Polaków przybyła w latach 70-tych i wczesnych 80-tych. Wśród tej drugiej grupy zdecydowaną większość stanowią ludzie młodzi (tylko mniej niż 2.0% osób ukończyło 50 lat i więcej).

- W 1991 roku średni wiek dla osób urodzonych w Polsce wynosił 55.0 lat. Średnia ta nie uległa wielkiej zmianie w porównaniu do roku 1986, kiedy wynosiła 56.5 lat. Dla porównania, w roku 1991 średnia wieku wynosiła dla:
  - wszystkich urodzonych w Australii – 28.0 lat;
  - wszystkich urodzonych poza Australią – 42.0 lata;
  - australijskiej populacji ogółem – 32.0 lata.
- Po ostatniej znacznej fali imigrantów z Polski w latach 70-tych i wczesnych 80-tych, okres 1986-91 odznacza się znacznymi zmianami proporcji pomiędzy grupami wiekowymi: 15-24 lata (przyrost o 80.6%), 0-4 lata (przyrost o 52.9%). Jednocześnie znaczne zmiany zaszły również w starszych grupach wiekowych: 55-64 lata (-52.9%), podczas gdy osób w wieku 65 lat i więcej

przybyło o 46.4%.

- Zgodnie ze spisem z roku 1991, większość Polaków ukończyła 55 lat (50.3%), Natomiast 35 lat ukończyło 78.9%. Dla porównania, w innych grupach 35 lat ukończyło:
  - 45.7% australijskiej populacji ogółem;
  - 40.4% osób urodzonych w Australii;
  - 64.4% osób urodzonych poza Australią.
- W roku 1991 liczba mężczyzn (50.8%) nieznacznie przewyższała liczbę kobiet (49.2%). Największa widoczna różnica miała miejsce w grupie 65 lat i więcej, gdzie mężczyźni stanowili 55.8%, a kobiety 44.2% populacji złożonej z osób urodzonych w Polsce.

4.5. Rodzina polska w Australii

Istotnym przyczynkiem do charakterystyki polskiej grupy emigrantów może być analiza jej struktury rodzinnej. Z uwagi na specyfikę wychowania, a co za tym idzie głęboko zakorzenione wzorce, jej obraz odbiega od obrazu typowej rodziny australijskiej.

Tabela nr 9. Struktura rodzinna ludności urodzonej w Polsce a zamieszkałej w Australii wg spisu ludności z roku 1991

	Rodziny z potomstwem							Razem
	Tylko jeden rodzic	Dwójka rodziców		Pary bez potomstwa		Osoby samotne	Inne	
		Oboje urodzeni w Polsce	Jedno urodzone w Polsce	Oboje urodzeni w Polsce	Jedno urodzone w Polsce			
Liczba	3074	7037	6194	6574	6976	9050	362	39267
%	7.8	17.9	15.8	16.7	17.8	23.0	0.9	100.0

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- W roku 1991 w Australii żyło 39297 rodzin, w których przynajmniej jedna osoba była urodzona w Polsce.
- Rodziny, w których tylko jeden z partnerów pochodził z Polski stanowiły 49.2% ogółu. Wśród rodzin tych 34.5% partnerów urodziło się w Australii, 15.2% w Niemczech i 9.1% w Wielkiej Brytanii.
- Wśród wszystkich rodzin z przynajmniej jednym dorosłym urodzonym w Polsce, rodziny z potomstwem stanowiły tylko 41.5%, co było zdecydowanie mniej niż w grupie osób urodzonych poza Australią (57.8%) i w Australii (52.5%).

- Rodziny składające się z dwójki rodziców z potomstwem na utrzymaniu stanowiły 77.5% ogółu. Dla porównania:
  - wśród populacji australijskiej ogółem rodziny te stanowiły 82.3%,
  - wśród rodzin, w których przynajmniej jeden partner urodził się w Australii – 83.8%,
  - wśród rodzin, w których przynajmniej jeden partner urodził się w kraju nie angielskojęzycznym – 81.2%.
- Rodziny polskiego pochodzenia z trójką lub więcej potomstwa stanowiły tylko 12.1%, podczas gdy w grupie rodzin osób urodzonych poza Australią – 24.7%, a w grupie wszystkich rodzin australijskich – 25.1%.
- Tzw. rodziny niepełne w polskiej grupie etnicznej stanowiły 7.8%, podczas gdy w grupie rodzin australijskich ogółem (10.2%), a w grupie rodzin osób urodzonych poza Australią – 7.7%.
- Wśród tzw. rodzin niepełnych w polskiej grupie etnicznej, posiadanie potomstwa na utrzymaniu zadeklarowało 52.7%, podczas gdy w grupie rodzin pochodzenia australijskiego 69.2%.

4.6. Rok przybycia do Australii

Największy napływ polskich imigrantów wystąpił pomiędzy 1946 a 1951 rokiem w ramach Międzynarodowego Programu Pomocy Uchodźcom (Johnston, 1988). W latach 1952-77 już mniejsza liczba imigrantów urodzonych w Polsce osiedlała się w Australii. W tym okresie komunistyczne władze Polski ograniczyły emigrację na zachód. Lata 1978-84, okres politycznego i ekonomicznego niepokoju w Polsce, uwiecznione wprowadzeniem stanu wojennego w 1981, przyniosły dramatyczny wzrost liczby polskich uchodźców (Jamrozik, 1988) – tabela 10.

Tabela nr 10. Rok przybycia do Australii osób urodzonych w Polsce wg spisu ludności z 1991 roku

Rok przybycia do Australii	Liczba	%
Przed 1971	37855	55.2
1971 – 1975	2071	3.0
1976 – 1980	3476	5.1
1981 – 1985	13628	19.9
1986 – 1987	3345	4.9
1988 – 1989	3832	5.6
1990 – 1991	2674	3.9
Nie ustalony	1728	2.5
Ogółem	68609	100.0

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

Spośród osób urodzonych w Polsce, jak wykazał spis w 1991 roku, ponad połowa (55.2%)

przybyła do Australii przed 1971 rokiem. Liczba ta była nieco wyższa niż w grupie osób urodzonych poza Australią ogółem (47.7%).

- W grupie osób urodzonych w Polsce, 8.1% było osiedlonych od 11-20 lat, 19.9% było osiedlonych od 6-10 lat oraz 14.4% mniej niż 5 lat. Dla porównania, proporcje w grupie osób urodzonych poza Australią wyglądały następująco:
  - 11-20 lat – 18.9%;
  - 6-10 lat – 11.0%;
  - 5 lat i mniej – 20.2%.
- W roku 1991, osiedlenie w Australii od 5 lat lub mniej, deklarowało 9851 Polaków.
- Spośród tej grupy 33.6% zamieszkiwało w Victorii, 28.6% w Nowej Południowej Walii, 13.9% w Południowej Australii, a 13.3% w Zachodniej Australii.
- Blisko trzy czwarte osób osiadłych na Tasmanii przybyło tam przed 1971 rokiem. Równocześnie w Queensland 63.6% Polaków mieszkało w Australii 20 lat lub dłużej. Spośród osób, które zasiedliły Zachodnią Australię, 28.4% przybyło tam w okresie 1981-85.

4.7. Obywatelstwo

Przyjęcie obywatelstwa kraju osiedlenia na pewno dla wielu emigrantów nie jest łatwą decyzją. Z jednej strony fakt ten niesie pewne korzyści, a z drugiej strony nakłada nowe obowiązki. Dodatkowym obciążeniem bywa jeszcze niejednokrotnie problem z lojalnością i identyfikacją narodową.

Tabela nr 11. Obywatelstwo wśród osób urodzonych w Polsce wg spisu z 1991 roku

Obywatelstwo	Rok przybycia do Australii															
	Przed 1976		1976-1980		1981-1985		1986-1987		1988-1989		1990-1991		Nie ustalony		Ogółem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Australijskie	37174	96.2	3110	93.3	12072	90.9	2307	70.3	990	27.3	60	2.3	1278	88.2	56991	86.1
Inne	1472	3.8	224	6.7	1205	9.1	975	29.7	2643	72.7	2495	97.7	171	11.8	9185	13.9
Ogółem	38646	100.0	3334	100.0	13277	100.0	3282	100.0	3633	100.0	2555	100.0	1449	100.0	66176	100.0

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- W roku 1991, 86.1% populacji osób urodzonych w Polsce posiadało obywatelstwo australijskie. Równocześnie posiadanie obywatelstwa australijskiego deklarowało 72.1% osób pochodzących z krajów angielskojęzycznych i 46.5% osób z pozostałych krajów.
- Liczba osób z obywatelstwem australijskim wśród Polonii wzrasta wraz
- z długością ich pobytu w Australii. Wśród osób, które zamieszkują na tym kontynencie więcej niż 15 lat aż 96.2% posiada obywatelstwo australijskie; wśród osób, które mieszkają tam 11-15 lat - 93.3%; a wśród osób, które mieszkają tam 6-10 lat – 90.9%. Wśród niedawno przybyłych (2-5 lat), obywatelstwo australijskie posiadało 47.7% Polaków. Dla porównania posiadanie obywatelstwa australijskiego w grupie osób

urodzonych poza Australią deklarowało:

- mieszkający więcej niż 15 lat – 72.1%;
- mieszkający 11-15 lat – 67.2%;
- mieszkający 6-10 lat – 63.5%;
- mieszkający 2-5 lat – 34.5%.

- W roku 1991 posiadanie obywatelstwa australijskiego w grupie osób urodzonych w Polsce było wysokie procentowo we wszystkich stanach, ale najwyższe na Terytorium Północnym (94.5%) i na Tasmanii (92.5%), przy jednoczesnej niskiej liczebności Polonii.
- Wśród grupy osób mieszkających w Australii 2-5 lat, obywatelstwo australijskie posiadało:
  - 100% Polaków z Terytorium Północnego;
  - 64.7% Polaków z Terytorium Stołecznego i
  - 54.9% Polaków z Zachodniej Australii.

4.8. Wiek ukończenia edukacji

W związku z trudnością odniesienia systemu szkolnictwa australijskiego do szkolnictwa polskiego pewnym miernikiem może okazać się analiza długości edukacji. W zestawieniu przedstawionym poniżej jako kryterium decydujące przyjęto wiek ukończenia edukacji.

Tabela nr 12. Wiek ukończenia edukacji wśród osób urodzonych w Polsce wg spisu z 1991 roku

			Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
Wiek ukończenia edukacji	Ponizej 14 lat	Liczba	6206	6068	12274
		%	19.0	19.1	19.1
	15 lat	Liczba	3030	2633	5663
		%	9.3	8.3	8.8
	16 lat	Liczba	2586	2595	5181
		%	7.9	8.2	8.0
	17 lat	Liczba	2382	2444	4826
		%	7.3	7.7	7.5
	18 lat	Liczba	3911	4167	8078
		%	12.0	13.1	12.5
	19 lat i więcej	Liczba	9341	8924	18265
		%	28.6	28.1	28.4
	W trakcie nauki	Liczba	799	720	1519
		%	2.4	2.3	2.4
	Nie uczęszczali do szkoły	Liczba	562	754	1316
		%	1.7	2.4	2.0
	Nie ustalone	Liczba	3804	3471	7275
		%	11.7	10.9	11.3
Ogółem	Liczba	32621	31776	64397	
	%	100.0	100.0	100.0	

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- Wśród grupy osób urodzonych w Polsce, procent osób, które zakończyły swoją edukację w wieku lat 15 lub wcześniej wynosił 27.8% i niższy niż wśród populacji australijskiej ogółem – 36.0%.
- Analizując nadal grupę osób, które ukończyły edukację w wieku lat 15 lub wcześniej, ale pod względem płci, otrzymujemy następujące proporcje:
  - kobiety urodzone w Polsce – 27.4%;
  - mężczyźni urodzeni w Polsce – 28.3%;
  - kobiety urodzone w Australii – 36.8%.
- Aż 48.4% Polaków pozostawiło szkołę po ukończeniu 17 lat, podczas gdy spośród Australijczyków tylko 31.2%.

- W analizowanej grupie Polonii było nieco więcej kobiet (48.9%), niż mężczyzn (47.9%). Dla porównania, ukończenie nauki po 17 roku życia deklarowało;
  - wśród populacji australijskiej ogółem – 32.4% mężczyzn, 30.0% kobiet;
  - wśród osób urodzonych w Australii – 30.7% mężczyzn, 28.5% kobiet;
  - wśród osób urodzonych w krajach angielskojęzycznych – 31.0% mężczyzn, 29.8% kobiet;
  - wśród osób urodzonych w krajach nie angielskojęzycznych – 44.7% mężczyzn, 40.6%.

4.9. Wykształcenie w polskiej grupie etnicznej

W Australii istnieją różne stopnie określające poziom wykształcenia. Ponieważ informacje zawarte w spisach ludności oparte są wyłącznie na deklaracjach złożonych w formularzach spisowych, może nasuwać się wątpliwość, czy dane liczbowe dotyczące wykształcenia oddają ściśle stan rzeczywisty w grupie emigrantów polskich. Należy bowiem mieć na uwadze istotne trudności, jakie mogło następczą odniesienie struktury szkolnictwa w Polsce do struktury obowiązującej w Australii oraz dostosowanie nomenklatury stopnia wykształcenia. Stąd też informacje źródłowe dotyczące wykształcenia należy przyjmować dość ostrożnie, a zbiorcze dane liczbowe traktować tylko jako orientacyjne.

Przyjmując zamieszczone w tabeli dane jako wiarygodne należałoby stwierdzić, że pod względem stopnia wykształcenia emigranci polscy prezentują się całkiem okazale. Inna jest sprawa, że wykształcenie wyższe wyniesione z Polski nie zawsze ma wartość użytkową w Australii. Dodatkowe komplikacje powodują względy formalne; stąd wielu emigrantów pomimo posiadania wyższych studiów i uzyskania w Polsce dyplomów wyższych uczelni w Australii rozpoczynało pracę jako robotnicy – często robotnicy niewykwalifikowani.

Tabela nr 13. Struktura wykształcenia wśród osób urodzonych w Polsce. Spis z roku 1991

Poziom Kwalifikacji	Mężczyźni		Kobiety		Ogółem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Wykształceni wyższe z tytułem naukowym	1429	4.4	1123	3.5	2552	4.0
Podyplomowe bez tytułu naukowego	101	0.3	205	0.6	306	0.5
Licencjackie	1450	4.4	1172	3.7	2622	4.1
Niepełne wyższe	630	1.9	1301	4.1	1931	3.0
Średnie	294	0.9	234	0.7	528	0.8
Wykształceni zawodowe	5503	16.8	1140	3.6	6643	10.3
Wykształceni Podstawowe	738	2.3	753	2.4	1491	2.3
Inne	7155	21.8	7107	22.4	14262	22.1
Ogółem osób wykształconych	17300	52.8	13035	41.1	30335	47.1
Bez wykształcenia	15484	47.2	18649	58.9	34133	52.9
Ogółem wszystkich	32784	100.0	31684	100.0	64468	100.0

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- Zgodnie ze spisem z roku 1991, 47.1% osób urodzonych w Polsce posiadało jakieś wykształcenie lub kwalifikacje. Równocześnie w grupie populacji australijskiej ogółem jakiegokolwiek wykształcenie posiadało zaledwie 38.8% osób. Tak duża dysproporcja może być spowodowana szczególnie wysokim poziomem wykształcenia i kwalifikacji zawodowych polskich imigrantów, którzy przybyli do Australii w latach 80-tych (Jamrozik 1988).
- Na uwagę zasługuje fakt, że spośród osób urodzonych w Polsce, wykształceniem mogło się poszczycić 41.1% kobiet i 52.8 % mężczyzn.
- Wykształcenie podstawowe i zawodowe posiadało 12.6% ogółu Polaków, podczas gdy równocześnie podobne kwalifikacje posiadało 13.9% osób urodzonych w Australii.
- Posiadanie wykształcenia podstawowego i zawodowego zadeklarowało 19.1% mężczyzn i tylko 6.0% kobiet.

- W roku 1991, 12.3% osób urodzonych w Polsce posiadało wykształcenie przynajmniej średnie, co niewiele odbiega od populacji australijskiej (12.8%).
- Poddając równocześnie analizie płęć, analogiczne wykształcenie deklarowało 11.9% mężczyzn i 12.7% kobiet.

4.10. Zatrudnienie

W przedstawionym poniżej zestawieniu często pojawia się określenie „obowiązek pracy”. Należy je przyrównywać do „czynności zawodowej”, lecz raczej trudno postawić znak równości. Wynika to faktu funkcjonowania w Australii znacznie rozbudowanego systemu zabezpieczeń socjalnych. Niejednokrotnie osoby będące pod opieką państwa australijskiego pozostają cały czas w „gotowości zawodowej”, co również jest pewną formą „czynności zawodowej”.

Tabela nr 14. Zatrudnienie wśród Polonii (osoby w wieku 15 lat i więcej)

Obowiązek pracy / stan małżeński	Liczba	%
Osoby w obowiązku pracy: Zatrudnione		
Mężczyźni	12859	81.2
Zamężne kobiety	7006	84.1
Pozostałe kobiety	2509	74.1
Ogółem	22374	81.2
Bezrobotne		
Mężczyźni	2971	18.8
Zamężne kobiety	1328	15.9
Pozostałe kobiety	877	25.9
Ogółem	5176	18.8
Ogółem obowiązek pracy		
Mężczyźni	15830	48.7
Zamężne kobiety	8334	43.9
Pozostałe kobiety	3386	27.1
Ogółem	27550	43.1
Poza obowiązkiem pracy		
Mężczyźni	16642	51.3
Zamężne kobiety	10655	56.1
Pozostałe kobiety	9091	72.9
Ogółem	36388	56.9
Ogółem		
Mężczyźni	32738	100.0
Zamężne kobiety	19378	100.0
Pozostałe kobiety	12579	100.0
Ogółem	64695	100.0

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Australian Government Publishing Service

- W roku 1991 w obowiązku pracy pozostawało 43.1% osób urodzonych w Polsce. Dla porównania w roku 1986 wielkość ta wynosiła 46.3%. Jednak obie te wielkości znacznie odbiegały od tendencji pośród populacji osób urodzonych w Australii; w roku 1991 obowiązek pracy obejmował bowiem 63.9% osób.
- Analizując równocześnie płeć, w obowiązku pracy pozostawało 48.7% mężczyzn, nieco mniej zamężnych kobiet (43.9%) oraz już zdecydowanie mniej kobiet niezamężnych (27.1%).
- W czasie przeprowadzania spisu ludności w roku 1991, liczba Polaków bezrobotnych kształtowała się na poziomie 18.8% i była zdecydowanie wyższa od liczby osób bezrobotnych w populacji australijskiej ogółem (11.6%). Bez pracy pozostawało 18.8% mężczyzn, 15.9% kobiet zamężnych i 25.9 pozostałych kobiet. Tak wysokie bezrobocie wśród grupy osób urodzonych w Polsce mogło być spowodowane dużą liczbą Polaków z wysokimi kwalifikacjami, którzy wyemigrowali do Australii w latach 80-tych. Wielu z nich posiadało relatywnie niską znajomość języka angielskiego, a co za tym idzie nie mogło rozpocząć pracy zgodnej ze swoimi wysokimi umiejętnościami. Drugim czynnikiem wpływającym na fakt bezrobocia, był kształt rynku pracy w Polsce, który nie wykształcił wśród Polaków umiejętności poszukiwania pracy. Zmiana polityki socjalnej w Australii oraz silne działania edukacyjne spowodowały jednak spadek bezrobocia wśród osób urodzonych w Polsce; w listopadzie 1994 wynosiło ono 9.7%.
- Najwyższe bezrobocie wśród Polaków miało miejsce w Zachodniej Australii (25.1%) i Południowej Australii (23.9%).

4.11. Struktura zawodowa

Struktura zawodowa emigrantów polskich kształtowała się głównie w warunkach silnego rozwoju gospodarczego, który miał miejsce w Australii po II wojnie światowej. Większość Polaków pracuje przede wszystkim w przemyśle zajmując najliczniej stanowiska robotników mniej czy więcej wykwalifikowanych, wśród których nie brak ludzi z średnim lub wyższym wykształceniem z Polski. Spośród dorastającego młodego pokolenia już tylko nieliczni zostają robotnikami, a większość po zdobyciu średniego czy wyższego wykształcenia zajmuje coraz wyższe stanowiska.

Tabela nr 15. Struktura zawodowa w polskiej grupie etnicznej wg spisu z 1991 roku

Zawód		Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
Menadżerowie i administratorzy	Liczba	1266	484	1750
	%	9.8	5.1	7.9
Fachowcy	Liczba	2216	1466	3682
	%	17.2	15.6	16.5
Osoby przyuczone	Liczba	816	909	1725
	%	6.3	9.7	7.7
Rzemieślnicy	Liczba	3115	505	3620
	%	24.2	5.4	16.3
Urzędnicy	Liczba	444	1392	1836
	%	3.4	14.8	8.2
Handlowcy i pracownicy działu usług	Liczba	743	1174	1917
	%	55.8	12.5	8.6
Operatorzy maszyn, kierowcy	Liczba	1728	683	2411
	%	13.4	7.3	10.8
Robotnicy	Liczba	1460	1902	3362
	%	11.3	20.2	15.1
Nie ustalony	Liczba	1082	884	1966
	%	8.4	9.4	8.8
Ogółem	Liczba	12870	9399	22269
	%	100.0	100.0	100.0

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- W roku 1991 najliczniej reprezentowane przez Polaków były następujące grupy: tzw. fachowcy (16.5%), rzemieślnicy (16.3%), robotnicy (15.1%) oraz operatorzy maszyn i kierowcy (10.8%).
- Kobiety znajdowały najczęściej zatrudnienie jako: robotnicy (20.2%), fachowcy (15.6%), handlowcy i pracownicy działu usług (12.5%). Mężczyźni z kolei jako: rzemieślnicy (24.2%), fachowcy (17.2%) oraz operatorzy i kierowcy maszyn (13.4%).
- Największe różnice w zatrudnieniu pod względem płci można dostrzec
- w następujących grupach:
  - rzemieślnicy (mężczyźni 24.2%, kobiety 5.4%);

- urzędnicy (mężczyźni 3.4%, kobiety 14.8%);
- robotnicy (mężczyźni 11.3%, kobiety 20.2%);
- handlowcy i pracownicy działu usług (mężczyźni 5.8%, kobiety 12.5%);
- operatorzy maszyn i kierowcy (mężczyźni 13.4%, kobiety 7.3%).

4.12. Dochód w Polskiej grupie etnicznej

Poniższa kategoria została sporządzona również w oparciu o deklaracje zawarte w spisie z roku 1991. Tak jak w większości przypadków i tutaj deklaracje finansowe nie mogą być analizowane dosłownie. Systemy podatkowe, jak również kontrola systemów socjalnych nie zachęcają raczej deklarowania rzeczywistych dochodów. Biorąc pod uwagę fakt, iż Polacy są grupą etniczną, która dość często wspiera się pomocą państwa australijskiego, należy domniemywać, że poniższe dane są zaniżone. Nie zmienia to jednak faktu, iż poziom życia przeciętnego Polaka w Australii nie leży na najwyższym poziomie.

Tabela nr 16. Dochód wśród osób urodzonych w Polsce wg spisu z 1991 roku

Dochód		Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
Mniej niż 3001	Liczba	1208	2636	3844
	%	3.7	8.3	6.0
3001-8000	Liczba	10816	11682	22498
	%	33.0	36.9	34.9
8001-16000	Liczba	6047	6681	12728
	%	18.4	21.1	19.7
16001-25000	Liczba	5339	4122	9461
	%	16.3	13.0	14.7
25001-35000	Liczba	3803	1920	5723
	%	11.6	6.1	8.9
35001-50000	Liczba	2410	851	3261
	%	7.4	2.7	5.1

50001-70000	Liczba	829	199	1028
	%	2.5	0.6	1.6
Powyżej 70000	Liczba	448	144	592
	%	1.4	0.5	0.9
Nie ustalony	Liczba	1884	3449	5333
	%	5.7	10.9	8.3
Ogółem	Liczba	32784	31684	64468
	%	100.0	100.0	100.0

Źródło: *Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service*

- W roku 1991, 60.6% osób urodzonych w Polsce zarabiała rocznie \$16000 lub mniej. Dla porównania, w grupie osób populacji australijskiej ogółem podobne zarobki uzyskiwało 49.7%.
- Zarobki w wysokości \$16000 lub mniej rocznie zgłaszało 66.3% kobiet i 55.1% mężczyzn. W porównaniu pod względem płci różnice pomiędzy i innymi grupami wyglądały następująco:
  - australijska populacja ogółem: mężczyźni (38.9%), kobiety (69.6%);
  - osoby urodzone w Australii: mężczyźni (38.9%), kobiety (61.7%).
- Zarobki w grupie \$3001-\$25000 deklarowało 69.3% osób urodzonych w Polsce, gdy równocześnie identyczne zarobki zgłosiło 57.5% populacji australijskiej ogółem.
- W roku 1991 średni roczny dochód osób urodzonych w Polsce był znacznie niższy niż w grupie populacji australijskiej ogółem.

4.13. Gospodarstwo domowe

Wbrew logice i wnioskowi płynącemu z analizy tabeli 12, większość Polaków mieszka we własnych domach i tym grupa polska wyróżnia się wśród innych grup imigrantów w Australii. W stwierdzeniu tego faktu nie chodzi o podkreślenie, jak to emigranci polscy w Australii dorabiali się w porównaniu z innymi grupami imigrantów, lecz o zwrócenie uwagi na wielką zapobiegliwość i wielkie wyrzeczenia, jakie rodziny polonijne musiały ponieść, aby na obcej ziemi osiągnąć własny dach nad głową. Nie przyszło im to łatwo, gdyż większość nabytych domów należy do osób, które mieszkają w tym kraju 12 i więcej lat (Achmatowicz-Otok, 1985). Należy jeszcze nadmienić, że emigranci polscy przybyli do Australii tylko z dobrymi chęciami, ze swoim uporem do pracy i bez żadnych kapitałów.

Tabela nr 17. Gospodarstwo domowe w polskiej grupie etnicznej wg spisu w roku 1991

Rodzaj gospodarstwa domowego	Liczba	%
Własność	20679	57.5
Hipoteka	5854	16.3
Wynajem	7402	20.6
Inne	2033	5.7
Ogółem	35968	100.0

Źródło: *Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service*

- W trakcie przeprowadzanego spisu ludności w roku 1991, aż 73.8% osób urodzonych w Polsce deklarowało posiadanie własnego lokalu mieszkalnego lub było w trakcie spłaty kredytu mieszkalnego. Średnia ta była znacznie wyższa niż dla populacji australijskiej ogółem (68.2%) i dla osób urodzonych poza Australią (68.1%).
- Mieszkania wynajmowało 20.6% Polaków. Wielkość ta była niższa niż u populacji australijskiej ogółem (27.0%) i u osób urodzonych poza Australią (27.5%).
- Posiadanie własnego mieszkania lub spłaty tego mieszkania zadeklarowało najwięcej osób osiedlonych na Tasmanii (83.0%) i w Victorii (76.2%), a najmniej na Terytorium Północnym (53.5%).

4.14. Biegłość w posługiwaniu się językiem angielskim

Kłopoty w asymilacji do nowego kraju osiedlenia wynikają bardzo często ze słabej znajomości języka obowiązującego w tym kraju. Wielu spośród „polskich kangurów” odczuło to na własnej skórze. Trudności pojawiały się zarówno podczas załatwiania spraw codziennych jak i podczas pracy. Szczególnie ta druga wydaje się być uciążliwa. O ile przy życiu codziennym można się posilkować osobami, które znają język angielski, to w przypadku pracy jest to raczej nie możliwe.

Poniższe dane umieszczone w tabeli 18 wydają się być nie obiektywne (z tendencją ku zawyżaniu) z co najmniej dwóch powodów: pierwszy – nie sposób obiektywnie stwierdzić stopnia znajomości języka bez przeprowadzenia bardziej szczegółowego badania; drugi – wielu osobom jest bardzo trudno przyznać się do tego, że pomimo długiego okresu pobytu nie osiągnęli oczekiwanego poziomu językowego. Powyższe stwierdzenia skłaniają raczej ku ostrożnemu interpretowaniu deklarowanej znajomości języka angielskiego.

Tabela nr 18. Biegłość językowa wśród osób w wieku lat 5 i więcej wg spisu w roku 1999

Płeć/ wiek	Mówiący tylko w języku angielskim	Bardzo dobrze	Dobrze	Dosta- tecznie	Niezado- walająco	Nie ustalono (biegłość)	Ogółem inne języki	Nie ustalono (język & biegłość)
Mężczyźni								
5-14	3.6	64.8	21.8	7.5	1.5	0.8	96.4	-
15-24	4.8	71.0	17.8	5.4	0.7	0.3	95.2	-
25-44	15.4	27.1	41.8	13.8	1.2	0.6	84.5	0.1
45-64	31.9	24.9	29.6	11.6	1.4	0.5	68.0	0.3
65 i więcej	24.9	18.6	40.1	13.9	1.1	0.9	74.6	0.5
Ogółem	21.4	27.6	36.2	12.6	1.2	0.7	78.3	0.3

Kobiety								
5-14	2.6	69.4	19.3	6.9	1.6	0.2	97.4	-
15-24	6.2	64.7	19.5	8.3	1.2	0.2	93.8	-
25-44	11.4	27.1	42.2	17.2	1.5	0.4	88.4	0.1
45-64	18.8	25.4	35.0	17.0	2.6	0.3	80.9	0.3
65 i więcej	13.3	17.9	42.5	20.7	3.8	1.2	86.1	0.5
Ogółem	13.2	28.1	38.0	17.3	2.5	0.6	86.5	0.3
Razem								
5-14	3.1	67.0	20.6	20.6	7.2	1.6	0.5	-
15-24	5.5	67.8	18.7	18.7	6.8	0.9	0.2	-
25-44	13.3	27.1	42.0	42.0	15.5	1.4	0.5	0.1
45-64	24.7	25.4	32.5	32.5	14.6	2.1	0.4	0.3
65 i więcej	19.8	18.3	41.2	41.2	16.9	2.3	1.1	0.5
Ogółem	17.4	27.9	37.1	37.1	14.9	1.9	0.7	0.3

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- Spośród osób urodzonych w Polsce w wieku 5 lat i więcej, 17.4% posługuje się w domu tylko i wyłącznie językiem angielskim. Dla porównania w grupie osób urodzonych w krajach nie angielskojęzycznych ogółem proporcja ta wynosi 21.8%.
- W grupie osób urodzonych w Polsce, które komunikują się w domu innym językiem, 64.9% deklaruje biegłość w języku angielskim jako „bardzo dobrą” lub „dobrą”. Tylko 16.7% potrafiło mówić po angielsku „dostatecznie” lub „niezadowolająco”.
- Wśród osób urodzonych w Polsce, które posługują się w domu tylko językiem angielskim, największą grupę reprezentowały osoby w kategorii 45-65 lat (24.7%).
- Natomiast znajomość języka angielskiego jako „dostateczną” i „niezadowolającą” najczęściej zadeklarowało osób w kategorii 65 lat i więcej (19.2%).
- Komunikację tylko i wyłącznie w języku angielskim zadeklarowało 21.4% mężczyzn i 13.2% kobiet.

4.15. Język używany w domu

Życie kulturalne emigrantów polskich skupia się w licznych kołach i stowarzyszeniach mających własne kluby. Pod patronatem zarządów poszczególnych organizacji prowadzone są w nich sobotnie szkoły polskie, zespoły teatralne i chóralne,

zespoły sportowe itp. Z kolei w domu wolny czas Polacy bardzo chętnie spędzają czytając polskie czasopisma lub oglądając polskie filmy. Powyższe fakty w sposób istotny wpływają na zachowanie języka polskiego w rodzinie polskiej. Polacy są grupą etniczną, która dość długo i pieczołowicie kultywuje tradycje językowe.

Tabela nr 19. Język używany w domu wśród osób urodzonych w Polsce wg spisu w 1991 roku

Język / grupa wiekowa	Liczba	%
5-14 lat		
Angielski tylko	122	3.2
Polski	3618	96.1
Niemiecki	6	0.2
Hebrajski	3	0.1
Inne	15	0.4
Razem	3764	100.0
15-44 lat		
Angielski tylko	2809	12.2
Polski	19546	84.7
Niemiecki	184	0.8
Hebrajski	139	0.6
Inne	402	1.7
Razem	23080	100.0
45-64 lat		
Angielski tylko	3860	24.7
Polski	10135	65.0
Niemiecki	697	4.5
Hebrajski	362	2.3
Inne	550	3.5
Razem	15604	100.0
Powyżej 65 lat		
Angielski tylko	4979	19.9
Polski	15556	62.1
Niemiecki	1824	7.3
Hebrajski	1647	6.6
Inny	1043	4.2
Razem	25049	100.0
Ogółem		
Angielski tylko	11770	17.4
Polski	48855	72.4
Niemiecki	2711	4.0
Hebrajski	2151	3.2
Inny	2010	3.0
Razem	67497	100.0

Źródło: *Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service*

- W roku 1991 aż 82.6% osób urodzonych w Polsce zgłaszało posługiwanie się w domu innym językiem niż angielski (55 727 osób). W tym języka polskiego używało 72.4%,

niemieckiego 4.0%, a hebrajskiego 3.2%. Pośród osób urodzonych w Polsce:

- w wieku 5-14 lat, językiem polskim posługiwało się 96.1% populacji;
  - w wieku 15-44 lat, językiem polskim posługiwało się 84.7% populacji;
  - w wieku 45-64 lat, językiem polskim posługiwało się 65.0% populacji;
  - w wieku 65 lat i więcej, językiem polskim posługiwało się 62.1% populacji.
- W porównaniu do roku 1986, ostatni spis wykazał wzrost liczby osób używającej w domu tylko języka angielskiego o 14%.
  - Największą liczbę osób posługującej się językiem polskim odnotowano w Zachodniej Australii (79.9%) i Terytorium Centralnym (79.2%).
  - Z kolei używanie tylko języka angielskiego zgłosiło najwięcej osób na Terytorium Północnym (36.5%) i w Queensland (22.6%).
  -

4.16. Religia

Wyznania religijne wśród Polaków właściwie odzwierciedlają strukturę religijną z kraju pochodzenia. Większość z nich pozostaje przy wierze dominującej w Polsce. Tylko nieliczni ulegają innym wpływom i zmieniają swoje poglądy teologiczne.

Tabela nr 20. Wyznania religijne wśród osób urodzonych w Polsce wg spisu z 1991 roku

Religia	Liczba	%
Chrześcijańska		
Katolicyzm	51906	75.7
Luteranizm	804	1.2
Kościół Grecki	445	0.6
Kościół Prawosławny	379	0.6
Anglikanizm	241	0.4
Inna Ortodoksyjna	214	0.3
Kościół Baptystyczny	212	0.3
Pentecostal	159	0.2
Inna Chrześcijańska	1793	2.6
Ogółem Chrześcijańskie	56245	82.0
Niechrześcijańska		
Judaizm	5766	8.4
Inne Niechrześcijańskie	61	0.1
Ogółem Niechrześcijańskie	5827	8.5
Niewierzący	2810	4.1
Nie ustalono	3711	5.4
Ogółem	68593	100

Źródło: *Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service*

- W roku 1991, 75.7% Polaków identyfikowało się z religią katolicką. Wśród innych religii chrześcijańskich dominował Kościół Luterski (1.2%).
- Wyznanie religii chrześcijańskich zadeklarowało 82.0% osób urodzonych w Polsce, przy równoczesnym 74.1% populacji australijskiej ogółem. Najliczniejszą grupą spośród religii niechrześcijańskich tworzyły osoby wyznające Judaizm (8.4%).
- Grupa osób, która zadeklarowała się jako „niewierzący” (4.1%) była zdecydowanie mniejsza wśród Polonii, niż analogiczna w grupie populacji australijskiej ogółem (12.9%).
- Największa liczba osób wyznających Judaizm zamieszkiwała w stanie Victoria (3565), co z kolei stanowiło 14.9% populacji osób urodzonych w Polsce z tego stanu.

4.17. Druga generacja – wiek i płeć

Analizę rozwoju polskiej grupy etnicznej ułatwia obserwacja drugiej generacji Polaków, która jest wiernym odbiciem zmian w niej zachodzących.

Tabela nr 21. Struktura wieku drugiej generacji Poloni wg spisu z 1991 roku

Wiek/ płeć		Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
0-14 lat	Liczba	5347	5141	10488
	%	20.0	19.5	19.8
15-19 lat	Liczba	1803	1765	3568
	%	6.8	6.7	6.7
20-24 lat	Liczba	2441	2369	4810
	%	9.2	9.0	9.1
25-34 lat	Liczba	7361	7326	14687
	%	27.6	27.8	27.7
35-44 lat	Liczba	8326	8223	16549
	%	31.2	31.2	31.2
45-54 lat	Liczba	619	605	1224
	%	2.3	2.3	2.3
55-64 lat	Liczba	325	353	678
	%	1.2	1.3	1.3
Powyżej 65 lat	Liczba	455	609	1064
	%	1.7	2.3	2.0
Ogółem	Liczba	26677	26391	53068
	%	100.0	100.0	100.0

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- W roku 1991 liczba osób urodzonych w Australii posiadających jednocześnie jednego lub dwóch rodziców pochodzenia polskiego wynosiła 53068. Liczba ta uległa niewielkiemu powiększeniu w stosunku do roku 1986 (6.9%). Proporcjonalnie, w grupie tej było nieco więcej mężczyzn (50.3%) od kobiet (49.7%).
- Większość polskich imigrantów przybyła do Australii w latach 40-tych i 50-tych. Nie jest więc zaskoczeniem fakt, że ponad połowę (58.9%) drugiej generacji stanowią osoby w wieku 25-44 lata. Dla porównania, wśród grupy osób urodzonych poza Australią ogółem, identyczną grupę wiekową stanowiło tylko 23.3%. Więcej szczegółów dotyczących drugiej generacji :
  - 19.8% osób w grupie 0-14 lat;
  - 15.8% osób w grupie 15-24 lat;
  - 27.7% osób w grupie 25-34 lat;
  - 31.2% osób w grupie 35-44 lat;
  - 5.6% osób w grupie 45 lat i więcej.
- Największą liczbę osób w wieku 25-44 lat odnotowano na Terytorium Północnym (79.0%) i na Tasmanii (71.3%), a najmniej w Victorii (55.4%) i Terytorium Stołecznym (56.3%).

Tabela nr 22. Porównanie rozmieszczenia dwóch generacji polskiej grupy etnicznej wg spisu z 1991 roku

Stan lub terytorium	Urodzeni w Polsce(%)	Druga generacja(%)
NSW	29.6	29.0
Vic.	34.9	35.1
Qld	9.1	10.0
S.A.	12.1	10.7
WA	10.3	9.7
Tas.	1.7	2.5
NT	0.2	0.5
ACT	2.1	2.5
AUSTRALIA	100.0	100.0

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

4.18. Druga generacja – wykształcenie

Podobnie jak w przypadku pierwszej generacji poniższe dane dotyczące wykształcenia nie powinny być odczytywane dosłownie. Wpływa na to przede wszystkim

odmienny system szkolnictwa w Australii, a co za tym idzie niemożność przełożenia niektórych poziomów wykształcenia na grunt ich polskich odpowiedników.

Tabela nr 23. Druga generacja-wykształcenie wśród osób pochodzenia polskiego wg spisu z 1991 roku

Poziom wykształcenia	Mężczyźni		Kobiety		Ogółem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Wyższe z tytułem naukowym	526	2.5	201	0.9	727	1.7
Poddyplomowe bez tytułu naukowego	334	1.6	706	3.3	1040	2.4
Licencjackie	2890	13.6	2279	10.8	5169	12.2
Niepełne wyższe	596	2.8	1472	6.9	2068	4.9
Średnie	441	2.1	318	1.5	759	1.8
Wykształceni e zawodowe	4217	19.8	435	2.1	4652	10.9
Wykształceni e podstawowe	612	2.9	1297	6.1	1909	4.5
Inne	1482	7.0	2059	9.7	3541	8.3
Ogółem osób wykształconych	11098	52.1	8767	41.4	19865	46.7
Bez wykształcenia	10215	47.9	12427	58.6	22642	53.3
Ogółem	21313	100.0	21194	100.0	42507	100.0

Źródło: Community Profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- Analizując drugą generację Polaków zamieszkałych w Australii, należy zwrócić uwagę, że liczba osób posiadających jakieś wykształcenie wynosiła 46.7% (w pierwszej generacji 47.1%). Liczba ta była zdecydowanie wyższa niż w grupie osób urodzonych w Australii (36.6%) i w grupie populacji australijskiej ogółem (38.8%).
- Liczba osób w drugiej generacji, która otrzymała wykształcenie wyższe niż podstawowe (23.0%) była również wyższa niż w pierwszej generacji osób urodzonych w Polsce (12.3%) i populacji australijskiej ogółem (12.7%).
- Osoby z wykształceniem podstawowym lub zawodowym stanowiły 15.4%.
- Ponownie wielkość ta była wyższa niż dla pierwszej generacji (12.6%), australijskiej populacji ogółem (13.6%) i osób urodzonych

w Australii (13.9%).

- Posiadanie jakiegoś wykształcenia deklarowało w roku 1991 52.1% mężczyzn i 41.4% kobiet. Jednocześnie wykształcenie wyższe niż podstawowe uzyskało 23.5% kobiet i 22.5% mężczyzn.

4.19. Druga generacja – język używany w domu

Chyba najbardziej rzucającym się w oczy wskaźnikiem postępującej asymilacji wśród drugiej generacji emigrantów polskich w Australii jest posługiwanie się językiem angielskim „na co dzień” w domu. Uczęszczanie do szkoły, a potem praca w środowisku częstokroć tylko angielskojęzycznym, kontakty na gruncie towarzyskim oraz media wymuszają jakby częstsze posługiwanie się językiem angielskim. Do tego dochodzi jeszcze zawieranie małżeństw mieszanych, które powoduje, że w drugiej generacji w domu najczęściej używa się języka angielskiego. Jest to proces naturalny i przebiega we wszystkich grupach etnicznych z większym lub mniejszym nasileniem.

Tabela nr 24. Druga generacja-język używany w domu wśród osób pochodzenia polskiego wg spisu z 1991 roku

Język / płeć	Liczba	%
Mężczyźni		
Angielski tylko	19926	74.4
Polski	5018	18.7
Hebrajski	385	1.4
Niemiecki	358	1.3
Inny	1100	4.1
Razem	26787	100.0
Kobiety		
Angielski tylko	19392	73.5
Polski	5120	19.4
Hebrajski	396	1.5
Niemiecki	395	1.5
Inny	1071	4.1
Razem	26374	100.0
Ogółem		
Angielski tylko	39318	74.0
Polski	10138	19.1
Hebrajski	781	1.5
Niemiecki	753	1.4
Inny	2171	4.1
Razem	53161	100.0

Źródło: Community profiles. Poland born (1995). Canberra: Australian Government Publishing Service

- Wśród drugiej generacji Polonii prawie trzy czwarte osób komunikuje się w domu tylko przy użyciu języka angielskiego, podczas gdy językiem polskim porozumiewa się 19.1%. Zachowanie języka ojczystego wśród drugiej generacji Polaków było znacznie niższe niż wśród drugiej generacji innych grup etnicznych. Należy zaznaczyć, iż zachowanie języka polskiego zawsze było bardzo istotną częścią kulturalnej podpory oraz narodowej identyfikacji w Polsce i poza nią. Tak niski poziom zachowania językowej odrębności można przypisać brakowi możliwości rozwoju i pielęgnacji języka polskiego. Dla przykładu, nauka języka polskiego jest możliwa tylko i wyłącznie w tzw. „sobotnich szkołach społecznych”. Brak rejestracji i formalnych procedur monitorowania jakości edukacji w tych szkołach może powodować, że język polski w dalszym ciągu będzie zanikać.
- Komunikacja przy użyciu języka polskiego była najczęściej spotykana w Południowej Australii (24.1%) i Tasmanii (21.0%), a najrzadziej na Terytorium Północnym (6.4%).

5. Zakończenie

5.1. Weryfikacja założeń i pytań badawczych

W ramach przyjętej metody badawczej, po wykorzystaniu danych statystycznych oraz opracowań socjologicznych i historycznych, uzyskano materiał pozwalający na ustosunkowanie się do wcześniej postawionych założeń i pytań badawczych.

Założenie pierwsze

Analiza źródeł zastanych nie dostarczyła argumentów, które w sposób zdecydowany potwierdzałyby związek pomiędzy charakterem cech i przymiotów Polonii, a wypadkową sytuacji społeczno-politycznej w Polsce i Australii w okresie osiedlania się jej członków.

Założenie drugie

Proces asymilacji nowoprzybyłych Polaków z całą pewnością przebiega szybciej niż w przeszłości. Zjawisko to należy jednak rozpatrywać w kilku kategoriach (zgodnie z wcześniej przytoczonym podziałem wg Jarosińskiego).

Asymilacja polityczna nie uległa większym przeobrażeniom. Polacy nadal bardzo chętnie przyjmują obywatelstwo australijskie, przy czym jest to raczej podyktowane korzyściami płynącymi z faktu posiadania podwójnego obywatelstwa (np. mniejsze wymogi wizowe). Warto przypomnieć, że aż 86% Polaków osiadłych na kontynencie australijskim posiada obywatelstwo australijskie; zdecydowanie więcej niż w grupie osób urodzonych poza Australią ogółem. Pewne niewielkie przyśpieszenie może sugerować lepsze przygotowanie językowe nowoprzybyłych. Zgodnie z polityką imigracyjną Australii nowi mieszkańcy muszą znać język angielski, co na pewno pozwala na lepszą percepcję sytuacji politycznej Australii i jej areny politycznej. Kolejnym drobnym elementem przyśpieszającym asymilację polityczną Polaków są zmiany ustrojowe, które zaszły w Polsce w ostatnich latach. Osoby emigrujące do Australii nie są już tak zaangażowane w życie polityczne Polski jak w przeszłości (np. po II wojnie światowej, czy po wprowadzeniu stanu wojennego), a tym samym szybciej uczestniczą w życiu politycznym Australii.

Asymilacja ekonomiczna również uległa przyspieszeniu poprzez podobne czynniki jak w przypadku asymilacji politycznej. Lepsze przygotowanie językowe oraz posiadanie kwalifikacji zgodnych z aktualnymi wymogami rynku pracy pozwalają na szybsze

zaakceptowanie nowych warunków pracy i przyjęcie nowej sytuacji ekonomicznej jednostki.

Znaczne przyspieszenie należy przypisać z kolei asymilacji kulturowej. Przyczyny tego przyspieszenia leżą w Polsce i w zmianie jej sytuacji społeczno-gospodarczej. Polacy przybywający do Australii aktualnie, wiedzą o tym kraju, jego kulturze i mieszkańcach zdecydowanie więcej niż ich poprzednicy. Wzorce wielu zachowań i wiele norm stały się obowiązujące również w Polsce. Przepaść kulturalna dzieląca wschód i zachód zanikła, co powoduje, że oba kraje bardzo często obracają się w tej samej sferze kulturowej (np.: film, muzyka). Pozwala to właściwie na „bezbolesne” przyjęcie nowej kultury, która już niewiele się różni od naszej rodzimej. Nawet przejście nowych przyzwyczajzeń żywieniowych nie nastrocza dziś już trudności, bo zostało przygotowane przez wszechobecne również w Polsce bary szybkiej obsługi.

Konkretne, aczkolwiek pośrednie dowody przyspieszenia asymilacji kulturalnej przynosi analiza danych dotyczących języka używanego w domu przez drugą generację osób urodzonych w Polsce (tabela 24). Z analizy tej niezbitnie wynika, że polska grupa etniczna niezbyt pieczołowicie pielęgnuje swoją rodzimą kulturę, co powoduje jej zanikanie. W efekcie końcowym nowoprzybyłe jednostki przy mniejszej styczności z kulturą rodzimą (w tym przypadku polską) asymilują się zdecydowanie szybciej.

Wspomniane wcześniej lepsze przygotowanie językowe nowych polskich imigrantów, przejmowanie wzorców kulturowych przyspiesza z kolei integrację ze społeczeństwem australijskim czyli asymilację społeczną.

Ewentualnych konsekwencji przyspieszenia asymilacji Polaków należy dopatrywać się na dwóch płaszczyznach: jednostkowej i grupowej. Na pewno w przypadku jednostki owo przyspieszenie ma bardzo istotne znaczenie; pozwala w znacznym stopniu zminimalizować negatywne skutki opuszczenia kraju urodzenia, rodziny, znajomych, jak również uzyskać szybciej niezależność finansową i materialną. Biorąc pod uwagę grupę należy pamiętać o tym, że liczba emigrujących do Australii Polaków zmalała znacznie i trudno przypuszczać, aby tak niewielka grupa mogła w sposób gwałtowny wpłynąć na obraz ogółu Polonii. Niewątpliwie jednak przyspieszenie asymilacji znajduje swoje odbicie w osłabieniu kultuwowania tradycji polskich, a co za tym idzie zanikaniu polskiej grupy etnicznej.

Założenie trzecie

Założenie dotyczące charakteru emigracji z Polski do Australii zostało również potwierdzone. W ogromnej większości miała ona i ma charakter stały i rodzinny.

Miażdżąca przewaga liczby przyjazdów nad liczbą wyjazdów z Australii osób urodzonych w Polsce w zdecydowany sposób przemawia za stałym charakterem tej emigracji.

Jedynym odstępstwem od tej reguły wydaje się być wczesny okres emigracji polskiej, kiedy duża część osób przybywających do Australii czyniła to w celach podróźniczych lub zawodowych. Za charakterem rodzinnym i stałym przemawia również duża liczba rodzin pochodzenia polskiego (39 297 rodzin) zamieszkująca w Australii w roku 1991. Kolejnego potwierdzenia można dopatrzeć się jeszcze w przyjmowanym chętnie przez Polaków obywatelstwie australijskim. Aż 86.5% spośród Polaków legitymuje się obywatelstwem australijskim, co także świadczy o trwałym związku z Australią. Również analiza płci przynosi dowód potwierdzający postawione wcześniej założenie. W grupie polskich emigrantów nie występują zjawiska feminizacji i maskulinizacji, które ewentualnie mogłyby świadczyć o licznych pobytach zarobkowym którejś z płci (tabela 8). Równowaga wśród naszej grupy etnicznej jest podyktowana również podstawowymi założeniami polityki imigracyjnej Australii, która wyraźnie jest nastawiona prorodzinnie i nie sprzyja pobytom czasowym.

Opierając się na przytoczonych argumentach można z całą pewnością opisać charakter emigracji z Polski do Australii jako stały i rodzinny.

Założenie czwarte

Weryfikacja założenia dotyczącego szlaków współczesnej emigracji Polaków do Australii wymaga sięgnięcia do pewnej specyfiki, która ją charakteryzuje. Odległość, która dzieli te dwa kraje powoduje, że mało kto jest w stanie podjąć ryzyko nowego osiedlenia bez jakiegokolwiek rekomendacji. Koszty zarówno ekonomiczne, jak i społeczne są bowiem zbyt wysokie. Pewną gwarancję uniknięcia pomyłki może sugerować rekomendacja rodziny lub znajomych, którzy już mieszkają w Australii. Automatycznie więc nowi polscy emigranci trafiają tam, gdzie znajdują się już skupiska Polonii. Ułatwia to w znacznym stopniu szybkie przystosowanie do nowych warunków życia, czasami wiąże się ze szybszym znalezieniem pracy itp.

Niewątpliwy wpływ na powyższe zjawisko ma również polityka imigracyjna Australii. Etap zasiedlania nowych terenów i nabór imigrantów do nowych miejsc pracy zostały wstrzymane. Państwo australijskie ponosiło wcześniej zbyt duże koszty i aktualnie stara się je rozłożyć pomiędzy osoby imigrujące i osoby im w tym pomagające. Ciężar odpowiedzialności za pomyślne przystosowanie do nowego życia właściwie nie leży już na barkach Australii, lecz imigranta. Dowodzą tego aktualne zasady emigracji do Australii, które zostały opisane w rozdziale pierwszym.

Dają one bowiem zdecydowanie większe szanse na uzyskanie prawa do osiedlenia się osobom, które posiadają już w Australii osoby krewne lub bliskie. Analogicznie więc nowi polscy imigranci trafiają tam, gdzie szlaki przetarli już ich rodacy.

Założenie piąte

Na podstawie przytoczonego materiału można potwierdzić założenie o pogarszającym się obrazie Polonii w Australii. Zdecydowanie negatywnie na ten obraz wpływa m.in. struktura wiekowa polskiej grupy etnicznej. Przypomnę tylko, że w roku 1991 średnia wieku dla osób urodzonych w Polsce wynosiła aż 55 lat, podczas gdy w grupie australijskiej populacji ogółem – 32 lata (tabela 8). Tak ogromna różnica w strukturze wiekowej powoduje, że Polacy są postrzegani jako grupa mało produktywna, wymagająca znacznej pomocy ze strony państwa australijskiego, a na dodatek bez większych widoków rozwojowych na przyszłość.

Również zatrudnienie wśród Polonii nasuwa negatywne odczucia. W roku 1991 aż 18.8% Polaków pozostawało bez pracy, co znacznie przekraczało średnią w populacji australijskiej (11.6%). Powyższy fakt przenosi duże obciążenia na australijski system socjalny, na którym spoczywa obowiązek utrzymania tej dość licznej grupy Polaków. Trudno się dziwić więc, że nie nastęrcza to naszym rodakom zbyt wielu sympatyków.

Ściśle z zagadnieniem zatrudnienia powiązana jest sytuacja materialna Polaków w Australii, która z kolei wpływa w niebagatelny sposób na ich status społeczny. Wobec tak zbudowanej struktury wiekowej i tak dużego bezrobocia nie dziwi fakt niskiego dochodu wśród Polonii. Zarobki, które osiągają stawiają ich prawdopodobnie w klasie średniej-niższej i nie należy sądzić, że w najbliższym czasie sytuacja ta ulegnie poprawie.

Kolejnym dowodem na niezbyt pozytywne postrzeganie Polonii w Australii jest struktura zawodowa. Polacy najczęściej pracują jako tzw. fachowcy (16.5%), rzemieślnicy (16.3%), robotnicy (15%) oraz operatorzy maszyn i kierowcy (10.8%). Jak widać nie są to zawody, które przynoszą szczególny prestiż społeczny. Równocześnie niewielu Polakom udaje się wykonywać takie zawody jak menadżer, prawnik czy lekarz.

Na pewno negatywnie na obraz Polonii wpływa także stopień zachowania kultury polskiej. Zanikanie języka polskiego, mniejsza aktywność kulturalna wśród polskiej mniejszości – to argumenty świadczące z kolei o osłabieniu więzów wewnątrz naszej grupy, a tym samym całej grupy.

Reasumując; struktura wiekowa, struktura zawodowa i struktura zatrudnienia wśród Polonii z jednej strony, a z drugiej niski status społeczny i coraz niższy stopień zachowania kultury – to argumenty potwierdzające, że obraz Polonii ulega pogorszeniu.

5.2. Ogólne ujęcie problematyki polonijnej

W uzasadnieniu celu pracy argumentowałem, że problematyka polonijna jest istotna zarówno dla osób, które wyemigrowały, jak również dla całej rzeszy rodzin tychże osób, pozostałych w Polsce. Liczne publikacje dotyczące tego zagadnienia, jak również obserwacje własne, poczynione podczas dwukrotnego pobytu wśród Polonii Australijskiej, skłaniają mnie do mocnego zaakcentowania tego stwierdzenia. Obie te gałęzie wydają się bowiem najbardziej naturalne. Zainteresowanie Polonii problematyką polonijną generuje prawdopodobnie zaspakajanie potrzeby poczucia jedności narodowej, natomiast w przypadku osób pozostałych w Polsce jest to chyba bardziej złożone. Z jednej strony jest to jakby namiastka kontaktu z bliskimi nam osobami, z drugiej strony próba wyjaśnienia i usprawiedliwienia trwałego rozstania, a z trzeciej odpowiedź na wątpliwości dotyczące ewentualnej własnej emigracji.

Oczywiście nie można pominąć zainteresowania wtórnego, wynikającego z pojawienia się zagadnień społecznych i ekonomicznych związanych z ruchami migracyjnymi. Teoretycznie tylko to ostatnie pozwala w sposób w miarę obiektywny i nie oparty na sądach sterowanych uczuciami, podjęcie zagadnienia. Trudno jednak wyeliminować takie uczucia jak poczucie więzi z grupą, czy dumy narodowej. Stąd też prawdopodobnie obiektywizm wielu autorytetów tematu, jak również mój własny może zejść na dalszy plan. Mimo powyższego faktu w wyniku analizy materiałów zastanych powstał obraz polskiej grupy etnicznej, który w dużym skrócie można sprowadzić do poniżej przedstawionych faktów.

Polonia australijska w sposób widoczny i dość trwały uległa podziałowi na dwie podgrupy: tzw. „starą” i „nową” Polonię. Pierwsza wzięła swój początek w latach powojennych, druga zaś w latach 80-tych. Początkowo naturalny podział ugruntował się i zaczął na stałe funkcjonować w tej grupie etnicznej. Powodów tego zjawiska można się dopatrywać zarówno w powodach emigracji, dość znacznej różnicy wiekowej, jak również „długości statutu” emigranta.

Polacy są grupą, która wyraźnie starzeje się. Brak trwałego napływu nowych emigrantów z Polski oraz naturalny proces starzenia się połączony z procesem asymilacji nowych pokoleń – to najbardziej istotne powody takiego stanu rzeczy. Nie jest to na pewno zbyt optymistyczne zjawisko, ale społeczeństwo australijskie jako ogół ma całkiem podobny problem. Różnica polega jedynie na intensywności tego zjawiska; wśród Polaków przebiega ono szybciej. Starzenie się naszej grupy etnicznej w Australii niesie za sobą dość poważne konsekwencje. Zmienia się postrzeganie naszej grupy. Staje się ona mniej

produktywna, wymagająca dotacji i opieki państwa australijskiego. Słabnie życie kulturalne i kultywowanie tradycji. Nic więc dziwnego, że coraz częściej Australijczycy obserwujący naszych rodaków na Antypodach patrzą przez pryzmat tego co Polacy dokonali w ich kraju, natomiast nie wybiegają raczej myślą do przodu.

Polonia jest grupą raczej średnio sytuowaną. Emigrujący do Australii Polacy nie mogli się poszczycić majątkiem, a z biegiem lat też raczej trudno mówić o jakimkolwiek masowym bogactwie. Na pewno bardzo wielu z nich w efekcie uciążliwej pracy i nie mniejszego uporu osiągnęło pewną swobodę finansową. Warto jednak zwrócić uwagę, że np. zamieszkiwane przez nich dzielnice nie należą do ekskluzywnych. Nie można więc w tej kategorii postawić znaku równości pomiędzy nimi a Włochami czy Niemcami. Fakt ten raczej niezbyt korzystnie wpływa na ewentualne pozycje społeczne zajmowane w społeczeństwie australijskim przez Polaków.

Z zagadnieniem tym ściśle związany jest poziom wykształcenia i kwalifikacji wśród polskiej grupy etnicznej. Polacy raczej rzadko wykonują zawody, które przynoszą prestiż i pozycję w społeczeństwie. Wynika to z prostego faktu, że kwalifikacje, które wynieśli ze swojego kraju urodzenia często nie przystawały do warunków australijskich. W celu szybkiego uzyskania pełnej samodzielności rozpoczęli więc pracę dużo poniżej swoich możliwości. Niejednokrotnie barierą okazywał się z kolei język angielski (osób ze znajomością języka angielskiego było raczej mało). Powyższe fakty spowodowały, że dziś na stanowiskach prestiżowych (zarówno w sensie społecznym, jak i zawodowym) spotykamy naszych rodaków dość rzadko.

Ten niewielki rys nie może oczywiście zatrzeć historycznego znaczenia Polaków w odkrywaniu kontynentu australijskiego i budowaniu nowego państwa. Australijczycy często i chętnie przypominają o wkładzie naszej grupy w rozwój „ziemi obiecanej”. Fakt ten został na trwałe zapisany w dziejach Australii i nie ma powodów aby umniejszać jego doniosłości. Mimo ogromnej odległości dzięki wielu Polakom historia Polski i Australii ma wspólne continuum. To co w Polsce stanowiło pewnego rodzaju koniec, nie przynoszący większych perspektyw, dla Australii stało się obietnicą i początkiem lepszego jutra.

6. Bibliografia

1. A. Achmatowicz-Otok, S. Otok (1985). **Polonia australijska**. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie;
2. A. Achmatowicz-Otok (1988). **Miejsce Polonii w strukturze społeczeństwa australijskiego: studium geograficzne**. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego;
3. V. M. Andreeva (1974). **Australia. Związek australijski**. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe;
4. **Australia** (red. 1991). Zespół Time-Life Books. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN;
5. **Australian immigration. Consolidated statistics** (1989). Department of Immigration, Local Government and Ethnic Affairs, Bureau of Immigration Research. Canberra: Australian Government Publishing Service;
6. C. Bobińska (red. 1979). **Mechanizmy polskich migracji zarobkowych**. Warszawa: Książka i Wiedza;
7. Ilan L. Buchman, L. Gillfillan, M. Hamilton (1994). **Przewodnik emigranta**. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN;
8. O. Budrewicz (1982). **Wśród polskich kangurów**. Warszawa: Interpress;
9. P. Burchard (1990). **Australijczycy**. Seria: Ludy Świata. Warszawa: Wiedza Powszechna;
10. J. Chałasiński (1939). *Emigracja jako zjawisko społeczne*. Przegląd Socjologiczny;
11. A. Chodubski (1994). **Aktualne tendencje przemian zbiorowości polonijnych świata. Przemiany społeczne, kwestie narodowościowe i polonijne**. Toruń;

12. A. Chodubski (1992). **Emigracja jako zjawisko polityczne**. Zeszyty Naukowe. Nauki Polityczne nr. 11. Uniwersytet Gdański;
13. **Community profiles. Poland born** (1991). Bureau of Immigration Reserch. Canberra: Australian Government Publishing Service;
14. **Continuous reporting system on migration SOPEMI 1990** (1991). Paris: Organization For Economic Co-Operation And Development;
15. B. Dolański (1981). **Trzy epoki z życia mego czyli wyjazd do Australii, tamże mój pobyt i powrót do Europy**. Kraków: Wydawnictwo Literackie;
16. S. Galinowska, E. Marek (red. 1994). **Charakterystyka procesów migracyjnych**. Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych;
17. S. Galinowska, E. Marek (1994). **Regulacje procesów migracyjnych, organizacje międzynarodowe i polityki migracyjne wybranych krajów**. Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych;
18. R. Habielski (1995). **Emigracja**. Seria: Dzieje PRL. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne;
19. R. Harris, J. Smolicz (1984). **Australijczycy polskiego pochodzenia. Studium adaptacji i asymilacji młodego pokolenia**. Wrocław: Ossolineum;
20. W. Helman (1979). **Polonia w Australii i Nowej Zelandii**. Lublin: Polonijne Centrum Kulturalno-Oświatowe Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie;
21. J. Hryniewicz, B. Jałowiecki, A. Mync (1992). **Ucieczka mózgów ze szkolnictwa wyższego i nauki: raport z badań**. Warszawa: Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego;
22. A. Jamrozik (1978). *Mniejszości etniczne w Australii: przeszłość, teraźniejszość i przyszłość*. Przegląd Polonijny;

23. H. Janowska (1981). **Emigracja zarobkowa z Polski 1918-1939**. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Naukowe;
24. H. Kawka (1978). **Spotkania polonijne**. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej;
25. T. Kempa (1985). **Zapiski emigranta**. Australia;
26. M. Kijewska-Trembecka (1984). *Australijska koncepcja pluralizmu kulturowego – teoretyczna propozycja Jerzego J. Smolicza*. Przegląd Polonijny;
27. A. Koprucki, W. Kucharski (red. 1986). **Polacy w świecie. Polacy jako zjawisko społeczno-polityczne**. Lublin;
28. Z. Krawczyk, W. Morawski (red. 1991). **Socjologia. Problemy podstawowe**. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe;
29. H. Kubiak (1993). *Migracje międzynarodowe u schyłku XX wieku. Nadzieje i lęki*. Przegląd Polonijny nr 3;
30. H. Kubiak, A. K. Paluch (red. 1980). **Założenia teorii asymilacji**. Wrocław-Kraków: Zakład **Narodowy** im. Ossolińskich;
31. H. Kubiak, A. Pilch (red. 1976). **Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: Kraków 30 sierpnia - 5 września 1975**. Wrocław- Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
30. M. Latuch (1996). **Współczesna emigracja Polaków. Aspekty demograficzne i społeczno-ekonomiczne zewnętrznego procesu migracyjnego ludności Polski lat osiemdziesiątych XX wieku**. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa;
31. J. Lenczerowicz (1994). **Prasa i społeczność polska w Australii: 1928-1980**. Kraków: Księgarnia Akademicka;
32. S. Leszczycki, M. Fleszar (1971). **Australia, Oceania, Antarktyda**. Wydawnictwo

popularno-encyklopedyczne. Warszawa: Wiedza Powszechna;

33. B. Liberska (1977). **Migracje kadr wysoko kwalifikowanych z krajów rozwijających się**. Warszawa;
34. E. Marek (1992). **Emigracja z Polski z uwzględnieniem zatrudnienia pracowników polskich za granicą**. Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Fundacja im. Friedricha Eberta;
35. J. Nevile (red. 1991). **The Benefits and Costs of Immigration**. Canberra;
36. T. Olszewski (1957). **Australia. Kraj dziwów i sprzeczności**. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne;
37. T. Olszewski (1988). **Geografia ekonomiczna Australii i Oceanii**. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne;
38. T. Olszewski (1997). **Historia Australii**. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich;
39. S. Ossowski (1967). **Dzieła**. Warszawa;
40. L. Paszkowski (1962). **Polacy w Australii i Oceanii 1790-1940**. Londyn: B. Świdorski;
41. A. Paczkowski, B. Puszczewicz (red. 1990). **Polska emigracja**. Warszawa: Wydawnictwo Nauczycielskiego Uniwersytetu Radiowo-Telewizyjnego;
42. A. Pilch (red. 1984). **Emigracja z ziem polskich w czasach nowożytnych i najnowszych (XVIII-XX w.)**. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe;
43. A. Racięski (red. 1978). **Nasze drogi w Australii**. Hobart: Klub Karpaczyków w Hobart;
44. J. Smolicz (1984). *Wspólne wartości i zróżnicowanie kulturowe: wychowanie dla wielokulturowości*. Przegląd Polonijny;

45. J. Smolicz (1987). *Wielokulturowość a struktura wspólnych wartości*. Przegląd Polonijny;
46. J. Smolicz (1994). *Język – przeszkoda czy pomost?* Przegląd Polonijny;
47. K. Slany (1995). **Między przymusem a wyborem; kontynentalne i zamorskie emigracje z krajów Europy Środkowo-Wschodniej (1939-1989)**. Kraków: Rozprawy Habilitacyjne, Uniwersytet Jagielloński nr 295;
48. K. Slany (1991). **Emigracja z Polski w latach osiemdziesiątych do głównych krajów emigracji zamorskiej i kontynentalnej. Aspekty demograficzno-społeczne**. Przegląd Polonijny;
49. J. Smolicz (1990). **Zostać Australijczykiem? Polski dom, australijska szkoła**. Warszawa: Polonia;
50. K. Sierańska-Syta (1991). **Emigracja blues**. Warszawa: Wydawnictwo BGW;
51. T. Stopiczyński (1994). **Polacy w świecie**. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny;
52. R. Sussex, J. Zubrzycki (red. 1985). **Polish people and culture in Australia**. Canberra: Australian National University;
53. J. Szacki (1981). **Historia myśli socjologicznej**. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe;
54. M. Szczepanowski (red. 1971). **Polacy w Południowej Australii 1948-1968**. T. 1. Adelajda;
55. T. Zimecki (1976). **Australia kusząca obietnicą**. Warszawa: Wiedza Powszechna;
56. A. Zwoliński (1995). **Różne barwy Australii i Oceanii**. Kraków: Gotów: [KSM: Archidiecezja Krakowska];